

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Poezie Irmy Geisslové

Irma Geisslová's poetry

Bakalářská práce

Autor: Barbora Buriánková

Studijní obor: Česká filologie

Vedoucí práce: Mgr. Jana Vraiová, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Jany Vrajobé, Ph.D., a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 26. dubna 2023

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce Mgr. Janě Vrajobé, PhD., za odborné vedení práce, udílené rady a ochotu při konzultacích.

Barbora Buriánková

Obsah

Úvod.....	5
1. Irma Geisslová v kontextu literární historie	7
2. <i>Imortely</i>	12
2.1 <i>Písně</i>	12
2.2 <i>Květy z matčina hrobu</i>	14
2.3 <i>Otčině</i>	15
2.4 <i>U vesmíru</i>	16
2.5 <i>Na ztracených cestách</i>	19
2.6 <i>Propast</i>	21
3. Dobové kritické přijetí <i>Imortel</i>	25
4. Možné inspirace <i>Imortel</i>	29
5. Další sbírky Irmy Geisslové	31
5.1 <i>Divoké koření</i>	31
5.2 <i>Z podkrkonoší</i>	33
6. Výbor z díla Irmy Geisslové <i>Zraněný pták</i>	36
6.1 <i>Sedmdesátá léta – Budapešť</i>	36
6.2 <i>Z Imortel a První intermezzo</i>	39
6.3 <i>Osmdesátá léta – Praha a Jičín</i>	40
6.4 <i>Devadesátá léta – Jičín</i>	43
6.5 <i>Druhé intermezzo</i>	46
6.6 <i>Po roce 1900 – Jičín</i>	48
Závěr	51
Anotace	54
Resumé.....	55
Seznam pramenů a použité literatury.....	56

Úvod

V této bakalářské práci se budeme zabývat poezií Irmu Geisslové, jmenovitě sbírkami *Imortely*, *Divoké koření*, *Z podkrkonoší* a také výběrem z básní z pozůstalosti *Zraněný pták*. Pomíjíme tak její tvorbu prozaickou, básnické sbírky pro děti i příspěvky do dobových periodik, nejsou-li zařazeny do některého z rozebíraných děl, a blíže se nevěnujeme ani korespondenci.

V první kapitole se pokusíme zařadit Irmu Geisslovou do kontextu literární historie a přiblížit okolnosti vzniku jejích děl. Využíváme jak dobové prameny, tak studii Ivana Slavíka *Neznámá Irma Geisslová* a edici *Šeřík a růže: korespondence Irmu Geisslové a Sofie Podlipské 1883–1897*.

Nejvíce pozornosti věnujeme prvotině Irmu Geisslové *Imortelám*, která je považována za její nejdůležitější dílo. Provádíme tematicko-motivický rozbor a interpretace dokládáme citacemi z textu. Pozornost věnujeme dobovému kritickému přijetí této sbírky s přihlédnutím ke stavu a preferencím kritiky sedmdesátých let devatenáctého století. Pokusíme se také představit možné inspirace *Imortel*, a to především s využitím studie Martina Hrdiny *Propast a chrám. Metaforika chaosu a řádu v české poezii sedmdesátých let¹* a také tematicko-motivické podobnosti *Máje* Karla Hynka Máchy a sbírky *Hřbitovní kvítí* Jana Nerudy. Vyjádříme se o možné zahraniční inspiraci sbírky, konkrétně se zaměříme na možnost inspirace některými básněmi Charlese Baudelaira, a upozorníme i na srovnávání Irmu Geisslové s americkou básnířkou Emily Dickinson.

Dále se budeme zabývat dvěma sbírkami pro dospělé vyšlými za života Irmu Geisslové, tedy *Divokým kořením* a *Z podkrkonoší*. Opět provedeme tematicko-motivický rozbor poezie obsažené v těchto sbírkách a přihlédneme i k dobovému kritickému přijetí.

V poslední kapitole budeme pozornost věnovat básním z pozůstalosti Irmu Geisslové, a to především těm vydaným Ivanem Slavíkem v souboru *Zraněný pták*. Tento výběr postihuje jednotlivé etapy tvorby Irmu Geisslové uspořádané chronologicky s přihlédnutím k biografii básnířky. Výběr obsahuje její tvorbu od prvních básní z roku

¹ HRDINA, Martin, Eva BENDOVIÁ a Kateřina PIORECKÁ. *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě: sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století: Plzeň, 25.-27. února 2016*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2652-1, s. 191.

1874 až po jednu z posledních napsaných básní z roku 1914. Poukážeme na paralely především v motivické rovině mezi *Imortelami* a pozdější tvorbou Irmy Geisslové a pokusíme se interpretovat témata a motivy použité v básních. Zamýšlíme se i nad možnými pozdějšími inspiracemi tvorby Geisslové a její pravděpodobnou neznalost poetiky nové generace básníků devadesátých let.

1. Irma Geisslová v kontextu literární historie

Irma Geisslová se narodila 6. 7. 1855 v Budapešti, ovšem ještě téhož roku se společně s rodinou odstěhovala do Vídně a následně do Brna. Důvodem častého stěhování bylo zaměstnání jejího otce, který byl jako železniční úředník často překládán do různých měst Rakouska-Uherska. Tak se mezi lety 1862–63 ocitla Irma znova ve Vídni, dále v Pradubicích, České Třebové a v letech 1868–74 v Praze. Zde také Irmě Geisslové zemřela matka, což byla pro mladou básničku velká rána a ze ztráty matky se stal motiv často přítomný v jejím díle.² Kromě toho však patnáctiletá Irma musela nahradit matku i svým třem mladším sourozencům.³

Důležitý byl pro její tvorbu pobyt v Budapešti (1874–80), jak dokládají některé básně její prvotiny, *Imortel*. Především jde o verše třetí části sbírky, nazvané *Otčině*, v nichž vyjadřuje stesk po domově a pocit odcizení, ale také povzbuzení českému národu (ku příkladu v básni *Vzhůru strážě!*: „*O, povstaň už a strážě hled/ a neplod hany svému jménu,/ což – pozdě až bys procitnul/ a chýž tvá byla v plamenu?*“⁴). Pravděpodobně zde prožila i první tragickou milostnou zkušenost, což můžeme pozorovat v milostné tematice některých veršů v *Imortelách*.

Mezi lety 1881–84 byla s rodinou opět v Praze a odtud se odstěhovali do Jičína, kde Irma žila po zbytek svého života až do roku 1914, kdy zemřela na rakovinu. Nikdy neprovdaná žena se starala o domácnost, kterou sdílela se svým otcem a sestrou Emilií, a do rodinného rozpočtu se snažila přispět alespoň honoráři za své psaní. Ivan Slavík upozornil ve svém doslovu k výboru z díla Irmě Geisslové *Zraněný pták* na pomyslné rozdělení básniččina života na dvě poloviny: „Ta první se vyznačuje častou změnou kulis, podtrženou ještě nádražním prostředím bydliště, [...] Druhé období, jičínské, bylo proti předešlému údobím nehybnosti. Jen několikrát stěhování z bytu do bytu, občasné pobyty v místních lázníčkách Mlázovicích, výlety do Prachovských skal, na Trosky, na Kumburk a jednou i do Krkonoš, řídké zájezdy do Prahy přerušovaly neměnnou životní scénérii maloměsta; nikdo ji nenavštěvoval. Byla to léta rezignace, zoufání, nadějí a stárnutí a

² GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor. S. 181

³ VÁLKOVÁ, Monika. *Vybrané kapitoly ze života a díla Irmě Geisslové* [online]. Hradec Králové, 2016 [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/nevyzx/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. S. 10

⁴ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879. S. 50

smrti.“⁵ Přesto Geisslová vnímala Jičín jako svůj domov a v dopisech Sofii Podlipské často zmiňovala okouzlení přírodou okolo Jičína („*Pozdravuji vás z tohoto spanilého kraje, který se mi zdá rájem. [...] Příroda svou těsnou blízkostí oslnila mne a upoutala...*“⁶ napsala 2. května 1884). Zde také psala většinu svých za jejího života nevydaných, avšak z literárního hlediska nejzajímavějších a nejcennějších básní.⁷

Poprvé se básně Irmy Geisslové ovlivněné poezií Vítězslava Háška objevily roku 1874 v *Lumíru*. Dále publikovala v časopisech *Květy*, *Osvěta*, *Zlatá Praha*, *Světozor*, *Zvon*, *Česká včela*, *Malý čtenář*, *Národní listy*, *Krakonoš*, *Ženské listy* a dalších. Knižně vydala básnické sbírky: *Imortely* (1879), *Divoké koření* (1881), *Luční kvítí* (1882), *V písniích a květech* (1888), *Z podkrkonoší* (1889) a *Lipové květy* (1892).⁸ Za pozornost zde stojí především až dekadentně laděná sbírka *Imortely*.

Věnovala se však i prozaické tvorbě, mezi její romány patří: *Inženýr Racek* (1887) a *Vlnobitím ku přístavu* (1888), mezi kratší prózy pak *Lid na železnici* (1885), *Mračný a Hrabín* (1895), *Venouš* (1904) a *Stojanova říše* (1912).⁹ Své železniční povídky začala vydávat již roku 1878, tedy dříve než Jan Lier, který je s tímto žánrem obvykle spojován. Sám Jan Lier však Irmě Geisslové prvenství v tomto žánru upíral, a to jak veřejně tak osobně v dopise.¹⁰

Irma Geisslová se na pokraji literárního dění ocitla už za svého života, a to nejen kvůli častému stěhování a později trvalému usazení v Jičíně, tedy mimo pražské centrum dění, ale i kvůli tíživé finanční situaci, která jí nedovolovala odebírat periodika či kupovat mnoho knih. Po vstupu do literatury, kdy její básně v *Lumíru* ocenil J. V. Sládek v osobních dopisech Geisslové, přišly většinou zamítavé reakce na její prvotinu, *Imortely*.

Irma Geisslová, ovlivněná těmito ohlasy, opustila svou intimní, melancholicky laděnou lyriku, a vydávala sbírky básní bližší dobovému úzu. Dobové reakce na tuto tvorbu jsou zřetelně pozitivnější, jednotnější a oceňují především formální stránku verše.

⁵ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor. S. 163, 165

⁶ GEISSLOVÁ, Irma a Sofie PODLIPSKÁ, HRDINA, Martin, ed. *Šeřík a růže: korespondence Irmy Geisslové a Sofie Podlipské 1883-1897*. Praha: Academia, 2017. Paměť (Academia). ISBN 978-80-200-2650-7, s. 25.

⁷ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 172.

⁸ FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce I A-G*. Praha: Academia, 1985. ISBN 80-200-0468-8, s. 792.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 182.

Neznamená to ovšem, že by Irma Geisslová přestala tvořit v duchu své prvotiny, naopak v psaní pokračovala, ale sama se rozhodla básně nevydávat ani nikomu nezasílat. Psala dál sama pro sebe, jak uvádí Ivan Slavík: „Po celý život psala Irma verše, na útržky papíru, na rub koncertních programů, pozvánek na bály a přednášky, reklamních letáků; tužkou, letným písmem se škrty, bez nejmenší péče o uchování a bez pomýšlení na čtenáře.“¹¹

Ani v dalších letech se Irmě Geisslové nedostalo uznání. Zůstala neobjevena básníky devadesátých let devatenáctého století, jímž by poetika *Imortel* mohla být blízká. Do literárního povědomí ji přinesl až Ivan Slavík se svým výběrem z díla *Irmy Geisslové Zraněný pták* a obdivným doslovem k tomuto dílu. Přesto je básnička *Imortel* stále na okraji dějin české literatury, v *Přehledných dějinách literatury české* napsal Arne Novák: „Vliv El. Krásnohorské na veršující spisovatelky byl značný; po jejím způsobu skládaly rhetorickou lyriku Irma Geisslová (* 1855), pak dvě šťastné básničky pro mládež, Pavla Maternová (* 1858), [...] Většina těchto spisovatelek, mezi nimiž jen Irma Geisslová nalezla v genrových, vtipně pointovaných obrázcích a písních z ovzduší železničního svůj osobitý tón, psala i práce novellistické.“¹² Arne Novák tak nejenže chybně spojuje Irmu Geisslovou s Eliškou Krásnohorskou, ale všímá si pouze železniční tematiky v jejím díle, zcela tak opomíjí výjimečnost *Imortel*. V *Dějninách české literatury 3* z roku 1961 ji nenalzáme vůbec. Obsáhlejší heslo se objevuje až v *Lexikonu české literatury*.

Časově Geisslová spadá do generace lumírovců, z nichž jí byl nejbližší Julius Zeyer.¹³ Osobitý tón její prvotiny se nedá vysvětlit ani zahraničními vlivy, Ivan Slavík odmítá možnost inspirace v Baudelairovi či Verlainovi (více o možných zahraničních vlivech na *Imortely* pojednává kapitola *Možné inspirace Imortel*). Snad mohla najít inspiraci v Nerudově *Hřbitovním kvítí*, s Nerudou se ostatně rodina Geisslova osobně znala. Ani později se nepřidala k novému proudu české literatury, Ivan Slavík upozornil na Irminy: „omezené finanční prostředky na odběr časopisů, nedostatek času, provinční izolace a zřejmá generační solidarita s lumírovci (byla vděčna i za to poklepaní na rameno ze Svatoboru [Irma Geisslová dostávala ke sklonku svého života finanční

¹¹ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výběr z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 171.

¹² NOVÁK, Jan Václav a Arne NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české: od nejstarších dob až po naše dny*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Olomouc: Promberger, 1913. 825 s. Sborník Příruček, sv. 13, s. 422. Dostupné také z <https://arne-novak.phil.muni.cz/node/114>.

¹³ HOFMANOVÁ, Jana. *Irma Geisslová: básnický objev naší doby*. Jičín: Městská knihovna Jičín, 2005. ISBN 80-239-5287-0, s. 37.

podporu od spolku *Svatobor* -BB]) v době generačních sporů s mladšími ji, zdá se, obezdily.“¹⁴

Nedá se však říct, že by Irma Geisslová byla odtržena od literárního a kulturního dění v Česku úplně. Zнала se ku příkladu s Eliškou Krásnohorskou, přestože jejich vzájemný vztah nebyl nijak vřelý, v jednom z dopisů píše: „*Se slečnou Krásnohorskou pěstovala jsem styk v prvních letech našeho pobytu v Praze [...] ale povahy naše se různily a nemohla jsem k ní přilnouti.*“¹⁵ Naopak se Sofií Podlipskou udržovala od roku 1883 hojnou korespondenci až do smrti Podlipské roku 1897. Martin Hrdina vidí kromě oboustranné prospěšnosti dané korespondence (Geisslová doufala v častější vydávání svých děl, Podlipská v příspěvky na dobročinné účely ze strany Geisslové) důležitost především v reflexivních, básnický stylizovaných pasážích dopisů. „Osobní korespondence mohla v takové situaci alespoň částečně kompenzovat touhu psát meditativní prózu, a proto můžeme celou řadu jejích částí vnímat – v souladu s názory samotných pisatelek – jako básně v próze.“¹⁶

Živě se zajímala o dění v monarchii i o české emigranty v Americe (*Jednota českých žen* v Americe pojmenovala svůj chicagský sbor *Sborem I. Geisslové*). Účastnila se také kulturního života v Jičíně a snažila se zde povzbuzovat vlastenecké cítění. Přesto se vždy cítila na okraji, odtržená od většinové společnosti. Tento pocit vyjadřuje ve svém dopise Sofii Podlipské z 1. února 1887: „*Myslívám si, že kráčím velikým, neznámým městem, že dav vlnící se kolem je proud velkoměstského, různorodého lidu, s těmi mnohostrannými snahami, cílem a spěchem, že nade mnou vznášejí se arkády a zvuk hodin z Valdické brány že zaznívá od památných historických radnic a velikolepých katedrál... A zatím – bože můj, všechno je tak malé!*“¹⁷ Jistá nechuť ke společenským akcím souvisí s Irminou introvertní a uzavřenou povahou a je zřetelná z jiného dopisu Podlipské: „*Chodíme společně s Hausdorfovými do zdejší Literární jednoty, když není nic jiného a abychom neodvykli lidem. Vyhnutí není, musím i já, ač bych raději hleděla do noci, na černé nebo ohvězděné nebe.*“¹⁸ A po roce 1891 píše v jedné z nevydaných básní:

¹⁴ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 177.

¹⁵ GEISSLOVÁ, Irma a Sofie PODLIPSKÁ, HRDINA, Martin, ed. *Šeřík a růže: korespondence Irmy Geisslové a Sofie Podlipské 1883-1897*. Praha: Academia, 2017. Paměť (Academia). ISBN 978-80-200-2650-7, s. 171.

¹⁶ Tamtéž, s. 13.

¹⁷ Tamtéž, s. 142.

¹⁸ Tamtéž, s. 178.

„Tma za mnou a tma přede mnou!/ Ať nikdo na mne nevidí!/ Ať nikdo neví již, že jsem,/ at' daleko jsem od lidí.“¹⁹

Ačkoli se zdá, že je soudobou literární kritikou Irma Geisslová poněkud rehabilitována a dočkala se zmínek i v některých zahraničních publikacích²⁰, dočteme se na stránkách města Jičína, kde je ve sbírce *Regionálního muzea a galerie v Jičíně* uložena část její pozůstalosti včetně milostného veršovaného deníku, že je to: „Básniřka, o jejíž tvorbě se vedly a stále vedou debaty o tom, zda je hodnotná či není. Spíše se přikláním k druhému názoru, přesto musím přiznat, že Irmina až obsedantní vášeň tvořit je fascinující.“²¹ Je tedy zřejmé, že dílo Irmy Geisslové zůstává rozporuplnou záležitostí.

¹⁹ GEISSLOVÁ, Irma, FABIAN, Petr, ed. *Temno nade mnou: (výbor z díla)*. Praha: Dybbuk, 2014. ISBN 978-80-7438-103-4, s. 57.

²⁰ HOFMANOVÁ, Jana. *Irma Geisslová: básnický objev naší doby*. Jičín: Městská knihovna Jičín, 2005. ISBN 80-239-5287-0, s. 48.

²¹ *Muzeum hry* [online]. Tvorba básniřky Irmy Geisslové [cit. dne 27. 11. 2022]. Dostupné z: <https://muzeumhry.cz/muzeum/37-sbirky/sbirka-regionalni-literatury/562-tvorba-basniřky-irmy-geisslove>.

2. *Imortely*

Prvotina Irmy Geisslové vyšla roku 1879 v *Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Datla*. Jedná se o básnířčinu prvotinu, kterou jako rukopis četl Jan Neruda a pomohl Irmě Geisslové básně v ní uspořádat²². Původně byla vydána pod názvem *Imortelly*. Obsahuje básně z let 1874–78, jasně se v nich tedy odráží básnířčin pobyt v Budapešti, odloučení od vlasti a pocit vykořenění. Sbíрка je rozdělena do šesti oddílů: 1. *Písně*, 2. *Květy z matčina hrobu*, 3. *Otčině*, 4. *U vesmíru*, 5. *Na ztracených cestách*, 6. *Propast*²³ a každý z nich je uvozen tří- až čtyřverším.

2.1 *Písně*

V tomto oddíle, prvním v celé sbírce, najdeme dvanáct básní. Znatelná je inspirace lidovou poezií, básně mají jednoduchou formu a vyznačují se pravidelným veršem. Jsou spíše kratší, nejdelší (*Duše života*) nepřesáhne délku dvaceti veršů. I tematikou se tento oddíl blíží lidové poezii, nalezneme zde motivy krajiny, přírody (ku příkladu v básni *Duše života: Nad čím se raduje skřivánek malý,/ zamířiv k oblakům do modré dáli,/ ku které lítá,/ sotva že svítá,/ nech ještě pod mlhou dřímají skály, ...*²⁴), ale i stesku po domově – tento motiv je nejvíce znatelný v básni *Přání u Dunaje: „Dunaji, Dunaji,/ jak ten vítr zašplouchal –/ že nejsi Vltavou,/ bysi mne poslouchal!// bysi mne poslouchal,/ řeči mé rozuměl,/ v odpověď vlnami/ po česku zašuměl!“*²⁵

Patrné je i souznění s generací lumírovců a jejich parnasismem (mezi nejvýznamnější představitele „českého básnického parnasismu můžeme označit Jaroslava Vrchlického a jeho epigony a ovšem také Julia Zeyera“²⁶, které Geisslová obdivovala²⁷).

²² GEISSLOVÁ, Irma a Sofie PODLIPSKÁ, HRDINA, Martin, ed. *Šerík a růže: korespondence Irmy Geisslové a Sofie Podlipské 1883-1897*. Praha: Academia, 2017. Paměť (Academia). ISBN 978-80-200-2650-7, s. 171.

²³ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Datla, 1879.

²⁴ Tamtéž, s. 13.

²⁵ Tamtéž, s. 9.

²⁶ HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně: česká literatura devatenáctého století*. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-71-7, s. 247.

²⁷ Zřetelné je to z její korespondence, z dopisu Sofii Podlipské z 15. prosince 1889 citujme: „Obcovala jsem s milými autory a ještě mi zbývá více, než jsem přečetla. (...) Zeyer, Sládek, Vrchlický! É morta mne hluboce dovalo.“ in: GEISSLOVÁ, Irma a Sofie PODLIPSKÁ, HRDINA, Martin, ed. *Šerík a růže: korespondence Irmy Geisslové a Sofie Podlipské 1883-1897*. Praha: Academia, 2017. Paměť (Academia). ISBN 978-80-200-2650-7, s. 269.

Kniha vznikala v době, kdy: „Ruchovsko-lumírovské pokolení zasahovalo do českého písemnictví jedno půlstoletí, od sedmdesátých let po první světovou válku (...) Navazovali na romantismus z počátku století a přitom přijímali podněty ze slohů časově bližších – realismu, dekadence, symbolismu a dalších.“²⁸ V některých básních jasně vidíme romantickou rozervanost, ale také věčnou touhu po něčem novém a lepším. Typické motivy jako šero nebo paprsek luny jsou přítomny třeba v básni *Ve vůni šeríků*: „*Dýchá šerík do šera/ májového večera,/ v diamantech plane tráva,/ vůni časem prolétá,/ šeríkem se prolétá/ hnědá perut' smrtihlava.// Luny paprsk třpytivý/ roní světlo na nivy,/ na jezera plochu bílou,/ tu kde v šumném listoví/ košatého olšovi/ ptáče dřímá s družkou milou.*“²⁹ Tyto motivy patří k jedněm z markerů romantična: „Luna a hvězdy na nočním nebi byly znamením nedosažitelnosti, výrazem marné touhy člověka překonat tíhu pozemského určení a dotknout se ideálu.“³⁰ Přestože je tu navozena mírumilovná atmosféra májového večera, narušuje ji motiv smrtihlava jako disharmonický prvek připomínající přítomnost smrti v každém okamžiku žití.

V básních často nacházíme výraznou pointu umístěnou většinou v posledním dvojverší. Právě tato zakončení ještě více akcentují smutek a vědomí konečnosti života a nezřídka vedou k myšlenkám na smrt či přímo k touze po ní. Tuto touhu můžeme vyčíst z celé básně *Pokušení*: „*Zpěněná vlna mi/ stále něco šeptá,/ zdali ji rozumím/ ani se mne neptá.// Nepěň se, nesváděj,/ neperli se smíchem!/ kdybych tě poslechla,/ bylo by mi hříchem.*“³¹ Posledním dvojverším se básnířka dovolává smrti na příklad v básni *Jeseň*: „*Jeseni, jeseni,/ k čemu ty spěchy?/ dost ještě ochladiš/ teplejší dechy,/ oškubeš sady – / jak už to bývá, - / a ko ví, na přesrok/ budu-li živa!*“³²

Motiv smrti, ať už je na konci sloky či celé básně, se tak objevuje v přímém kontrastu s popisem přírodní krásy, který je někdy až naivně idealistický a záměrně využívající deminutiv: „*Pěje skřivan pod obláčkem,/ třepotá se v jasnu – / a to neví nikdo v světě,/ pro koho já shasnu.*“³³ Je zde tak zřetelné napětí mezi přírodní krásou a krutou realitou smrti, kterou si Geisslová uvědomovala. Příroda tvoří harmonické prostředí, do nějž zasahuje smrt svou disharmonií.

²⁸ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha, 1998. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8, s. 297.

²⁹ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 11.

³⁰ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha, 1998. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8, s. 207.

³¹ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 8.

³² Tamtéž, s. 17.

³³ Tamtéž, s. 15.

2.2 *Květy z matčina hrobu*

Druhý oddíl sbírky je silně monotematický a pevně se drží tématu, který je naznačen v názvu – smrti matky. Ta Irmě Geisslové zemřela roku 1870, jedná se tedy o ránu velmi čerstvou a tím je dáno množství veršů reflektující tuto ztrátu, ale i jejich palčivost a upřímnost. Oproti ostatním oddílům nemají básně v této části sbírky názvy, začátek nové básně je naznačen pouze použitím odlišného fontu prvního písmena. Z patnácti básní třetina začíná variací na slovo „matičko“, z čehož je jasně patrné možná až příliš časté opakování tohoto nápěvu v rámci daného oddílu.

Motivy smutku, osamění, ztráty, žalu i zoufalství jsou sevřeny do pravidelných veršů, místy najdeme i náznak refrénu: „*Zde v němotě ustlali tobě,/ kde smrtník jen do hroudy klepe,/ a hlodavec hlínu jen chroumá, - / a řekli mi, že ti tu lépe.// Když nevidíš, kdo tady kleká/ a láskou se modlí k tvé duši,/ a pláčem svým – šileně doufá,/ že přece tvůj těžký sen zruší!// Já bloudím jak zbavená smyslů/ tím strašlivým pohřebním sadem,/ kol sladký šum listí mne zranil/ a pálí jak uštknutí hadem.// Když zapěje v křoví tu ptáče,/ mně zdá se to rouháním, smíchem,/ a vy chcete zmírnit mou bolest/ v své útěchy slovem tak lichém!// Vždyť srdce mi krvácí, puká/ kdy smrtník tu v hroudu jen klepe,/ a hlodavec hlínu jen chroumá/ a řeknou mi – že ti tu lépe!*³⁴ Ten nejenže naznačuje písňový charakter básní a pravděpodobnou inspiraci lidovou poezií, kterou jsme mohli sledovat i v prvním oddíle, ale působí také jako umocnění traumatizujícího prožitku, který se lyrický subjekt snaží předat čtenáři. Stupňuje také pointu na konci básně, v citovaném případě ještě více díky použití vykřičníku.

Podobně jako v předchozím oddíle, i zde nacházíme silně pocíťované odloučení od vlasti, v tomto případě spojené především s nemožností navštívit matčin hrob (*Větěrku ty šumný!/ ve tvé snivé chvění/ šeptají má ústa/ tiché pozdravení.// Nes je dálné vlasti,/ nes je tomu kříži,/ pod nímž černá země/ matičku mou tíží.// Kéž bych na tom hrobě,/ nejmilejší máti!/ do syta se jednou/ mohla vyplakati.*³⁵). Odloučení od matky tak lyrický subjekt neprožívá pouze v rovině metafyzické, tedy v rovině života a smrti, nýbrž i v rovině fyzického světa, kdy milovaná matka je pohřbena ve vlasti, kdežto Geisslová v době vzniku básní žila v Budapešti.

³⁴ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 34.

³⁵ Tamtéž, s. 31.

Opakovaná je i zde snad ještě znatelnější touha po smrti, jasně přítomná na příklad v básni začínající slovy *Dnes tomu sedm let*, či *V kraj zasmušilý*. Oproti předchozímu oddílu se zde však jedná o touhu motivovanou ztrátou matky, respektive samotou, kterou kvůli tomu lyrický subjekt na tomto světě zakouší.

Nenápadná, avšak přesto důležitá, je v tomto oddíle otázka víry v Boha, ale také v posmrtný život, ve znovushledání se se zemřelou matkou. Geisslová se zde přímo doznává, že: „... *tvoje víra, matko, schází mi.*“³⁶ Objevují se zde pochyby ohledně existence smyslu života, snad i přítomnosti Boha, ale zároveň touha po ujištění, které se však básnířce nedostává: „*Svatý pokoj hrobu tvého/ snad že mir mi vdechne zase,/ a můj duch jen pochybuje,/ matičko má, nerouhá se?*“³⁷

2.3 Otčině

Ve třetím oddíle, nejkratším – obsahuje pouze osm básní –, nacházíme poezii nejvíce poplatnou době, v níž vznikala. Nejčastěji jde o konvenční vlasteneckou poezii velmi podobnou tehdejšímu průměru. Básně popisující krušný úděl vlasti a národa často končí rétorickou výzvou k činnosti, což dokládají verše básně *Vzhůru, stráže!*: „*O lide můj, již prchá noc,/ a nedaleko svítání,/ ty ještě spíš, dům nechráníš?/ a nepřítel je na číhání.*“ (...) „*O, povstaň už a stráže hled’ a neplod’ hany svému jménu,/ což – pozdě až bys procitnul/ a chýž tvá byla v plamenu?*“³⁸ Vlastenecký apel je typický především pro parnasistní poezii ruchovského směru, kdy: „u ruchovců sílil prvek bojové národní uvědomělosti, poezii chápali jako prostředek burcování k národní aktivitě.“³⁹

Stesk po domově a protiklad domov – cizina je zde často zobrazován na kontrastu Vltavy a Dunaje, jak lze vyčíst z básně *Sen nad Dunajem*: „*Na Dunajském břehu/ jsem se zamyslíla;/ zateskníla tiše,/ o domově sníla.*“ (...) „*Opředla mne mlha - -/ V šumivém vln hluku/ pod vodu jsem svíslou/ ponořila ruku.*“ (...) „*Tu se rozplynula/ pěkná moje báje -/ jenom cizí řeka/ takto studená je!*“⁴⁰ Dunaj je zde zástupným znakem pro cizinu, odloučení od vlasti, která je reprezentována Vltavou: „*Pohnulo se křoví listů prosté,*

³⁶ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 33.

³⁷ Tamtéž, s. 26.

³⁸ Tamtéž, s. 50.

³⁹ HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně: česká literatura devatenáctého století*. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-71-7, s. 248.

⁴⁰ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 43–44.

*zadul větrík ještě zimavý,/ křoví – na pobřeží rudém ještě,/ větrík – nad hladinou Vltavy.*⁴¹ Vltava je jedním z hlavních symbolů pro Čechy, kdežto Dunaj protékající Pešti, v níž Geisslová v tu dobu přebývala, naopak Maďarska, cizí země.

Vlast má pro básnířku skutečnou hodnotu a to především jako vlast matčina. Objevuje se zde jako motiv ztraceného ráje, přičemž návrat do něj by mohl znamenat únik z pocitu samoty a vykořenění.

Jednu báseň, především jednu její sloku, však obdivně komentuje Ivan Slavík ve svém článku. Jedná se o sloku z básně *Na hřbitově Kerepešském*, která je věnována památce českého houslisty Josefa Slavíka pochovaného v Pešti. Celé básni dominuje motiv Čecha zesnulého v cizině, Ivana Slavíka však zaujala především první sloka: „*Byl chmurný podvečer,/ pln oprchaných listů,/ pln mřících mlhovin/ a větrného svistu,/ kdy půda hřbitovní/ mým zachvěla se krokem,*⁴² Ivan Slavík napsal, že: „*Tato sugestivní slovní hudba, napsaná před Hlaváčkem, si nijak nezadá se slavným měkčím "Blouznění / podzimní / z houslí zvoní" Verlainovy Podzimní písně. Jenže Verlainovy verše sotva kdo u nás tehdy znal. Je to něco jiného než zvukomalba např. u Erbena. Tady nejde o to napodobit zvuk, vyvolat vnější scénu, ale jediným úderem rozeznit náladu odkudsi z nitra.*⁴³ Geisslová zde mezi prvními používá eufonii k umocnění hudebnosti verše, a to pravděpodobně bez návaznosti na světovou literaturu (především Verlaina). Ve sbírce najdeme podobných příkladů více i v jiných oddílech, jmenujme ku příkladu báseň *Noc neklidná, noc jesenní* z druhého oddílu.

2.4 U vesmíru

Ve čtvrtém oddíle *Imortel* nacházíme dvanáct básní, které jsou obecně delší než ty v předchozích oddílech. Častá je zde lyrika přírodní, často spojovaná s otázkami věčnosti a kontrastem k pomíjivosti života, jak můžeme vyčíst z básně *Osten žití*: „*List rozloučiv se navždy s haluzemi/ teď mihotá se v povětrí jak pérko,/ a zvolna, tiše dopadá tak k zemi.// A nikdo proň – leč básník nezateskne,/ dál času běh své hrozné žene kolo,/ hvězd*

⁴¹ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879 Tamtéž, s. 47.

⁴² Tamtéž, s. 45.

⁴³ SLAVÍK, I.: Irma Geisslová. Texty (Hradec Králové) 1970. Cit. In: ROUPCOVÁ, Blanka. *Irma Geisslová jako předchůdce českého fin de siècle*. [online]. Brno, 1994 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ahbxj/scan.pdf>. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, s. 13.

kytice dál v zenitu se leskne.“⁴⁴ Hned v první básni oddílu, *Žilobiti horstva*, se setkáváme s otázkami po existenci citu v samotné přírodě, Geisslová jako by zde hledala souputníka v žalu u hor: „*A já bádám – (kdož to ví/ zda se dobádáme!?) / když se v bouři balvan váš/ trhá, drtí, láme,/ zda též smutku, žalu vzdech/ ve vašich lká útvarech/ nad součlena skonem?*“⁴⁵ Přesto zde nenacházíme souznění s přírodou, spíše nejistotu lyrického subjektu a jeho otázku, zda je něco takového možné.

Oproti předchozím oddílům zde výrazněji vystupuje do popředí tematika Boha, ovšem už ne spojená s vírou zemřelé matky a strachem z rouhání, ale především s existenciálním napětím mezi životem a smrtí. Nejedná se rozhodně o verše smířlivé či optimistické, spíše naopak; sugestivní obraz umírajícího ptáka v básni *Osten žití* je v přímém kontrastu s Božím klidem vládoucím v lese: „*Když zmírá ptáče v háje vonném stínu/ ni list se jeho dechem nezachvěje,/ a slunko se naň mřízí větví – směje.// Hle, zobáček už rozevřen, dech prchnul,/ tvor bez vlády se v lesní trávu svalí – / a šumot lesa milost boží chválí.*“⁴⁶ Cítíme zde jasné vědomí nejen pomíjivosti života, ale i lhostejnosti okolí k události tak tragické, jako je smrt.

Otázka po existenci Boží vůle, ale také lidské svobody a svobodné vůle nejvýrazněji vysvítá z básně *Osud*. V úvodních pěti slokách jako by se lyrický subjekt smířoval s představou předurčenosti veškerého dění, s jistou mírou hořkosti konstatuje: „*A vůle svobodná? oh, větším posměchem/ se nelze rouhat lidem,/ ji ruší náhoda, a moudrý tuší tak/ už s resignace klidem.*“⁴⁷ Nesmíruje se však se zmiňovanou rezignací, naopak v poslední sloce se staví proti danosti: „*Leč, přec se nepodám! spiš vzmachem zoufalým/ se vznesu k smrti šeru,/ a zda tak před věky už bylo určeno,/ to lhostejno mi věru.*“⁴⁸ Přesto však svou snahu vidí jako něco marného: „*Že v moři věku přenesmírném/ jak člunku troska utonu? – / můj odpor zoufalý, jak chmýří/ bouř sfoukne krutých zákonů?*“⁴⁹ Vědomí vlastní bezmoci je zde v jasné opozici k Boží všemohoucnosti, která je však lyrickým subjektem vnímána spíše se zápornými konotacemi.

Téma ráje se objevuje v básni *Letní nuda* v kontextu věčné nespokojenosti a touze po něčem jiném: „*Hleď, toť člověk! - - bohům vyčítá/ kdy se spokojit má s málem,/ a jak děcko křehké mrzí se/ u pohledu na ráj stálém,/ tak že by se cítil nešťastným/ v blahu*

⁴⁴ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 61.

⁴⁵ Tamtéž, s. 60.

⁴⁶ Tamtéž, s. 61.

⁴⁷ Tamtéž, s. 63.

⁴⁸ Tamtéž, s. 64.

⁴⁹ Tamtéž, s. 66.

*nebes neskonalém!*⁵⁰ Z veršů cítíme jistou ironizaci věčné nespokojenosti, která je lidstvu vlastní, v kontextu zdánlivě dokonalého, ráji podobného, letního odpoledne, jež je však básnickým subjektem vnímáno jako čas, kdy je „*i radost nudnou obtíž*“.⁵¹

Nelze si nevšimnout ani především ke konci oddílu se objevující tematizace oka, a to jak oka básnířčina, tedy oka, jímž lyrický subjekt nahlíží na svět, tak i oka, do něž se lyrický subjekt dívá a nalézá zde něco, co nelze popsat slovy: „*Znám na světě já jednu řeč – ta pronikává duši;/ a často pomsty přísahy/ v ní okamžikem ruší.// (...) Tak mocná – že v ní každá řeč/ má vítězného soka,/ ta nade všechny jazyky –/ řeč významného oka.*“⁵² Oko je zde zobrazováno jako něco pravdivějšího než jsou slova, jedná se pro lyrický subjekt o skutečné „okno do duše“: „*Ráda já se dívám/ v pěkné lidské oko,/ do té studně jasně/ dolů přehluboko.*“⁵³

Touha, především nenaplněná, je zde akcentována v několika polohách. Touha po porozumění, po lásce se zřetelně rýsuje v básni *Na horách*: „*samota mne mrazí odvěká,/ hledám, volám – srdce člověka.*“⁵⁴ Vedle mrazivé předtuchy smrti se však objevuje i touha po uznání, snad i po slávě: „*Nech zapadnu: Však jedno žádám:/ než s veltokem tím uplynu,/ nechť bleskem zaplane mé žití/ a v blesku tom ať zahynu!*“⁵⁵

Více než touha po smrti, tak zřetelná především v oddíle *Květy z matčina hrobu*, je zde nahrazena spíš její předtuchou, úzkostí spojenou s blízkostí konce. Mladá básnířka, básně mohly vznikat nejvýš v jejích třidvaceti letech, zde zobrazuje básnický subjekt v konfrontaci s blízcím se koncem, a to ať už v básni *V plesu*: „*Rej víří kolem mne jak první komety/ kdys ve tmách všehomíra,/ a srdci mému jest jak cvrčku pod listem,/ kde v zavnutí – zmirá.*“⁵⁶, tak i v již citované básni *Tucha*: „*Mně teskno je, tak nevýslovně,/ tak smutno, jako před smrtí – / zdaž předtucha to, příští ranou/ že osud hrud' mou rozdrť?*“⁵⁷

Objevuje se zde také první skutečně uceleně dekadentně laděná báseň⁵⁸, a to báseň *Jeseň na jaře*. Geisslová zde využívá kontrastu dvou ročních období – jara, které bývá

⁵⁰ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 62.

⁵¹ Tamtéž, s. 62.

⁵² Tamtéž, s. 72.

⁵³ Tamtéž, s. 71.

⁵⁴ Tamtéž, s. 70.

⁵⁵ Tamtéž, s. 66.

⁵⁶ Tamtéž, s. 69.

⁵⁷ Tamtéž, s. 66.

⁵⁸ Bohumil Svozil definuje dekadentní poezii jako: „poezie umdlených, nostalgických nálad, výjimečných a výstředních pocitů i životních postojů, „hudebního“ verše a z hlediska předcházejícího vývoje „překvapivé“ a provokativní metaforiky“. (in: SVOZIL, Bohumil. *V krajinách poezie: Realismus, impresionismus, dekadence, symbolismus - básnické vývojové tendence z konce 19. století*. Praha:

primárně spojeno s pozitivními konotacemi, a podzimu, který bývá naopak obdobím smutku, umírání a zániku. Jaro v této básni však není jarem nadějným, naopak je blíže zimě než létu a dovoluje tak vystoupit do popředí obrazu mrtvých těl zpěvných ptáků: „*Je smutno; těla zpěvných ptáků,/ již pomrzli tu hustě leží,/ brouk živí se z nich, záhy zplozen,/ i tuhne zas – již opět sněží!*“⁵⁹ Všechny čtyři sloky začínají monotónním refrémem: „*Je smutno*“ a samotná báseň končí až apokalyptickou vizí: „*a časem vymizí i lidstvo/ jak jarní páry větrem štvané.*“⁶⁰

2.5 Na ztracených cestách

Pátý oddíl, nejobsáhlejší se svými dvaceti básněmi, jako by ještě dál rozvíjel témata mírněji zobrazená v oddílech předešlých. Básně jsou temnější, nabízí se říci „dekadentnější“, sama Geisslová užívá v básni *V podzimním mlčení* slovo úpadek, tak často spojované právě s dekadencí.

Touha po smrti je zde konkrétnější a vypjatější, svědčí o tom ku příkladu verše: „*Jen tehdy oko moje zablesklo/ a v nadrech cítila jsem prudkou slast,/ když zahlédla jsem nástroj lesknavý – / ó, kéž z mé ruky kles by krvavý.*“⁶¹ Stejně tak v básni *Sbohem, leto!* vyjadřuje lyrický subjekt touhu po smrti slovy: „*a snad než nového se jara dotoužím,/ své vlastní veselí do hrobu pohroužím.*“⁶² Smrt je zde vnímána jako vysvobození, jak jasně dokazuje báseň *Imortella*: „*Až udeří má hodina,/ jež se všech muk mne vyprostí,/ a spolu chladem smrtelným/ úd pronikne až ku kosti,/ já vzpomenu si na dobu,/ kdy byla jsem ti obtíž – / a tu se rádo srdce mé/ u věčný spánek pohřší.*“⁶³ Vize smrti tak není pro lyrický subjekt děsivou perspektivou, ale naopak něčím, co je možné vnímat jako perspektivu ne-li radostnou, pak alespoň smířlivou.

Ještě zřetelnější než v předchozích oddílech je zde práce s přírodními scénériemi a ročními obdobími, ať už souzní s nitrem lyrického subjektu, či jsou s ním v kontrastním

Československý spisovatel, 1979, s. 71). Dekadence může být dále pojem „chápaný jako univerzální výraz pro postižení určitého stavu lidské psychiky, v níž převládají pocity zmaru, hnusu a zoufalství“ (in: MED, JAROSLAV. „Symbolismus — Dekadence [Ze Studie k Přípravovaným Dějinám České Literatury].“ *Česká Literatura*, vol. 33, no. 2, 1985, S. 120). Geisslová využívá jak hudebnosti verše, tak v této básni nalézáme obraz zmaru (konkrétně těla mrtvých ptáků) i zoufalství patmé z posledního verše.

⁵⁹ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 65.

⁶⁰ Tamtéž, s. 65.

⁶¹ Tamtéž, s. 89.

⁶² Tamtéž, s. 90.

⁶³ Tamtéž, s. 81.

rozporu. Nejčastěji se objevuje zobrazení podzimu, avšak časté je i jaro nebo léto. Nikdy však nejde o jaro radostné a stejně tak léto, ačkoli s přívlastkem „veselé“, je zatíženo vědomím blížící se zimy a zobrazeno v kontrastech smrti a zmaru: „*Já s tebou loučím se, ty leto veselé,/ v motýlu hynoucím, jenž zapad do chmele,/ ve hroznech jeřabin, jež hoří pod sněží,/ kde pták se zastaví, než k jihu odletí.*“⁶⁴ Jaro je často v kontrastu s podzimní náladou: „*Vždyť hlouběji se opuštěnost cítí,/ kdy šumný rej kol svěžím krůčkem kluše,/ stín černější čím světlo jasnější je,/ a na jaře je pustším – podzim duše.*“⁶⁵ Spojené také může být s nezodpovězenou otázkou: „*Proč srdce netěší, proč duši nebaví/ ty vděky neskonalé?/ ach, duše v mlhách sní, a touhou šílenou/ mé srdce rozervalé.*“⁶⁶ Čas podzimu je lyrickým subjektem vnímaný jako čas usínání, umírání, a proto je ve vypjaté opozici k jaru, času probouzení a života. Podzim však není pouze stavem vnějšího světa, ale i stavem nitra lyrického subjektu, kdy se pocity spojené s tímto ročním obdobím promítají do momentálního citění subjektu, a podzim tak slouží jako metaforické vyjádření těchto pocitů.

Krajina odráží náladu lyrického subjektu, některé obrazy připomínají až scénérie spjaté s romantismem: „*Já větru naslouchám, jak lítá po hradě/ a bije v skalné boky,/ a teskně dívám se, jak bloudí po valech/ můj démon černooký.*“⁶⁷ Podobně vyznívá i výjev z básně *Památky mládí*: „*I táhnou stíny, přeludy, a zjevy,/ jak v zbořeninách šerých při měsíci,/ ach, více z nich já neztropím si posměch,/ teď se k nim modlí duše dumající.*“⁶⁸

Znova se zde vrací téma Dunaje, avšak už se ani vzdáleně nedotýká vlastenectví, přestože je v básni opět použit jednodušší rytmus a rým a vidíme zde i ozvuky lidové poezie tak zřetelné v prvním oddíle. Dunaj už není řeka cizí a nepřátelská, v básni *Za šera* je použita ke konkretizaci touhy po úniku, a to úniku zcela subjektivním: „*Kde se o skalnaté břehy/ tisíc vln tvých rozbije – / Dunaji, v tu mořskou hloubi/ nes mé hoře – pohřbi je!*“⁶⁹ Dunaj tak představuje plynutí vody do dáli, díky kterému by bylo možné se zbavit hoře, které sužuje lyrický subjekt.

Nenaplněnou touhu po spřízněné duši a porozumění můžeme vysledovat hned v několika básních, výrazné je ve skladbě *Z cest*, kde lyrický subjekt nejprve po „*ráně osudu*“ cítí zoufalství „*jež bují výš, až vzroste k šílenství*“. Touha po smrti je zde

⁶⁴ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 90.

⁶⁵ Tamtéž, s. 95.

⁶⁶ Tamtéž, s. 94.

⁶⁷ Tamtéž, s. 80.

⁶⁸ Tamtéž, s. 96.

⁶⁹ Tamtéž, s. 86.

vystřídána touhou: „žít – žádala jsem – žítí pro jiné.“ Zdánlivě optimistickou notu však, jak je pro tvorbu Geisslové typické, na konci básně ruší skutečnost: „*I chvátám toužebně k jich příbytkům, / k jich službě srdce, šiji sklánějíc – / leč mrazné vání vstříc mne vitalo / jež naděj mou zpět ve tmu smetalo.*“⁷⁰

Zobrazení sakrálních motivů není v tomto oddílu nic nového, už v dřívějších jsme mohli vidět tematizaci víry v Boha i neschopnost lyrického subjektu uvěřit plně a bezpodmínečně. Zde se však sakrální objevuje v konkrétnějších rysech, nacházíme zde postavu anděla i prostor kostela. Opět se však setkáváme s relativizací víry; lyrický subjekt chce věřit, avšak není toho schopen: „*Ted' marně toužím po myšlénce dětské, / jež jako motýl na vše s láskou sedá, / ted' nedovedu víc tak čistě věřit, / a naději se duch můj – klamat nedá.*“⁷¹ V básni *V kostele* je tato neschopnost ještě znatelnější. Víra je promítnutá do postavy anděla, avšak: „*tu jsem se ohlédla – než, prázdno, prázdno kolem, / to zase byl jen sen! - - a s veškerým svým bolem / spor znovu propukal.*“⁷² Zmizelá postava anděla je tak metaforou pro krizi křesťanské víry, kterou lyrický subjekt prožívá.

Palčivěji zde vyvstává také téma ztraceného ráje, ve stejnojmenné básni je jasné zoufalství lyrického subjektu, který už nedoufá v návrat do nějakého lepšího místa: „*Tot' chmury ztrhané, jež pádí zděšeně / v chlad severního kraje, / tam z dálky od zlatých, leč navždy zamčených / bran ztraceného ráje.*“⁷³ Lyrický subjekt se potýká i s vědomím, že se nenajde nikdo, „*kdo pak mých vidin čarovné zjevy / oslaví zpěvy? / v průvodě v život mladistvých tužeb / prokáže služeb? / a kdo ty sny mé, divoké krásy, / dosněním spasí?*“⁷⁴ Nacházíme zde tematizaci osamocení lyrického subjektu a pocit nepochopení od jeho okolí.

2.6 Propast

Ivan Slavík, když vybíral do svého výboru poezie devadesátých let *Zpívající labuť* básně stojící u zrodu dekadentní poezie, zvolil čtyři skladby právě z tohoto oddílu. V předmluvě napsal: „dekadentní ennui, taedium vitae, je vysloveno v několika básních

⁷⁰ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 89.

⁷¹ Tamtéž, s. 96.

⁷² Tamtéž, s. 85.

⁷³ Tamtéž, s. 92.

⁷⁴ Tamtéž, s. 91.

Imortel, na tu dobu u nás bez obdoby⁷⁵. Devatenáct básní se od předchozích liší více akcentovaným pocitem nudy a prázdnoty. Pozoruhodou obraznost hodnotí Ivan Slavík ve svém výboru *Zpívající labutě*: „Oharek pŕlměsíce – kdo si tehdy troufl na takovou metaforu?“⁷⁶ (Ivan Slavík zde naráží na báseň *Shasla záře...*). Trojverší uvozující oddíl vystihuje jeho celé vyznění: „*K čemu lkát, že obzor žití/ kalná, šerá chmuř?/ bude ještě huř.*“⁷⁷

Již první báseň nám dává tušit směřování závěru celé sbírky. Opět zde nacházíme touhu po smrti, ještě vyhocenější v obrazu šílenství: „*Ted' na smrt by mne vyděsil,/ kdo věstil by mi šťastné žití,/ mně hudbou temných myšlének/ se šílené zdá vlnobiti!// Já s třěstícima zrakoma/ pryč prchám z kruhu tiché slasti,/ však s úsměvem bych rozmarným/ se uvrhnula do propasti.*“⁷⁸ Metaforika propasti není v poezii sedmdesátých let nic nového, báseň *Propast* vydal Josef Holeček roku 1877 a Jaroslav Vrchlický vydal ve *Světozoru* báseň *Nad propastí*. Oproti Vrchlickému však Geisslová zůstává ve své pesimistické poloze a propast se tak stává metaforou samotného žití.⁷⁹

Podivuhodnou hláskovou instrumentaci nacházíme v básni *Černokvět*, v níž Martin Hrdina ve své stati *Propast a chrám. Metaforika chaosu a řádu v české poezii sedmdesátých let* viděl obraznost inspirovanou Hugovým dílem *Muž, který se směje*.⁸⁰ Tuto domněnku potvrzuje i skutečnost, že Geisslová dílo Victora Huga znala a obdivovala, v její korespondenci se Sofií Podlipskou můžeme najít vyznání: „*Zbožňovala jsem Huga již od dob dětských, kdy mne okouzli v románu „Muž, který se směje“ líčení moře.*“⁸¹ Hlásky užité především v prvním verši, který vykresluje vítr v keři, tvoří disharmonii korespondující s motivy básně: „*Drkotavě vítr tančí v roští,/ zemi luna halí do rubáše,/ (...) v blínu dříme saň a já jí tahám/ černé perly z krvavé úst pěny.*“⁸²

Geisslová zde oproti předchozímu oddílu tematizujícímu i kostel a nebe využívá motivů opačných, především pekla a hřbitova. Peklo je zde akcentováno několikrát, ať už v básni *Černokvět* či *Udeřte v bubny pohřební*, kdy je peklem sama duše lyrického

⁷⁵ SLAVÍK, Ivan, ed. *Zpívající labutě*. Praha: Odeon, 1971. Světová četba (Odeon), s. 12.

⁷⁶ Tamtéž, s. 13.

⁷⁷ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879. . 103.

⁷⁸ Tamtéž, s. 105.

⁷⁹ HRDINA, Martin, Eva BENDOVIÁ a Kateřina PÍORECKÁ. *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě: sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století : Plzeň, 25.-27. února 2016*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2652-1, s. 191.

⁸⁰ Tamtéž, s. 192.

⁸¹ GEISSLOVÁ, Irma a Sofie PODLIPSKÁ, HRDINA, Martin, ed. *Šerik a růže: korespondence Irmy Geisslové a Sofie Podlipské 1883-1897*. Praha: Academia, 2017. Paměť (Academia). ISBN 978-80-200-2650-7, s. 64.

⁸² GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 106.

subjektu („*A má duše – to je hlubné peklo,*“⁸³; „*i nelze věřit v ráj, kdy nitro kolbištěm/ je reje pekelného.*“⁸⁴). Hřbitov tvoří především kulisy básní a podtrhuje tak jejich chmurnou atmosféru, ale funguje i jako metafora zmaru, jako je tomu v básni *Lunná noc*: „*toť hřbitov tužeb mých, a nadějí a přání,/ jež ve hrob sklátilo jen těžké odřikání/ po boji zoufalém.*“⁸⁵ Hřbitov je v této básni prostorem čistě transcendentálním, prostorem v nitru duše lyrického subjektu.

Anděl už zde není zobrazen jako personifikace víry, je naopak v básni *Ledový archanděl* ztvárněn velmi negativně: „*Bledá smrti, vztáhni ruku,/ skonči nevýslovnou muku –/ o jak bodá pohled jeho/ do srdce mně zraněného,/ o, bych více neviděla/ ledového archanděla!*“⁸⁶ Démon k němu netvoří protiklad, je zobrazen spíše jako symbol ztráty víry: „*A démon – démon zlý svým okem plamenným/ to děsné temno hlídá,/ a v ucho šepce mi, že lidským údělem/ jen nicota a bída.*“⁸⁷ Archanděl a démon se v těchto dvou básních ocitají v protikladu ledu a ohně, přičemž oba tyto extrémy vnímá lyrický subjekt s negativními konotacemi.

Lyrický subjekt se zde ocitá mezi dvěma extrémy, které tvoří extáze šílenství a rezignovaný klid. První z nich nacházíme především v básních *Bolehlav*, *Prchni ode mne!* a *Shasla záře*, jak dokládají verše: „*a – zapřísáhám tě, nemluv mi o lásce,/ při jejímž jméne dnes se stanu šílenou!*“⁸⁸ Druhý extrém je častější a spojuje se i s vidinami konečnosti lidského života (ku příkladu v básni *Jádro žití*) či absencí citu ze strany okolí, a to ať už přírodního: „*Ó hvězdné světy! zírám v oko vaše, -/ ač halí vás už dávno do rubáše/ tma ztroskotání .../ a zdá se mi, že splácíte mi citem –/ však, lhostejno vám věru, pod blankytem/ zda ples či štkání.*“⁸⁹ či lidského: „*Tak prázdné – bože můj! a nikde vřelosti,/ jen chlad, neb úsměv z ledu,/ že v bolu zoufalém já vším – vším pohrdám,/ i – sebou ku poslední.*“⁹⁰

Nuda, netečnost a nehybnost je zřetelná i z fiktivního prostoru básní, pro příklad zde uvedme báseň *Močály*, která jasně ukazuje na nepřítomnost jakéhokoli citu, vzrušení, natož pak štěstí: „*Ty dny jsou kaluží, jež líně pohne se,/ kdy větry do ní dují,/ v ní bejlí, plazové se nikdy nermoutí,/ a nikdy neradují.// Zde pranic nedýchá, co hněv by vzbouzelo,/*

⁸³ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 106.

⁸⁴ Tamtéž, s. 109.

⁸⁵ Tamtéž, s. 112.

⁸⁶ Tamtéž, s. 118.

⁸⁷ Tamtéž, s. 124.

⁸⁸ Tamtéž, s. 117.

⁸⁹ Tamtéž, s. 113.

⁹⁰ Tamtéž, s. 111.

*leč aniž to co vábí,/ leč že se podivín zde dívá roztržit/ - ve velké oko žabí.*⁹¹ S vizí močálů se pojí i tematizace mlhy, šedé prázdnoty a monotónního neměnného zvuku, jak je tomu ve skladbě *Prázdno vůkol – temno nade mnou*: „*Já bojím, lekám se, mé nitro šírá pláň,/ již slunko neozáří/ a půlnoc neztemní; je věčně šedivá,/ jen mlhám se tam daří.// A jednotvárný zvuk, jenž zpívá k uzoufání/ vědomí uděšené,/ zní táhle, bez změny bytostí nešťastnou,/ nad níž se temno klene.*“⁹² Obloha je zde zatažená, nebe nedosažitelně skryté. Ovšem pocit netečnosti přiznává lyrický subjekt i ve svém nitru: „*Už odumírá vše, co vřelost duše mé/ kdy vzněcovalo v plamen,/ mne mrazí, nudí vše, já sama bezcitná/ jak chladný, hrobní kámen.*“⁹³

Chrám je přítomen v poslední básni jako rozpadající se ruina minulosti bortící se spolu s ideály: „*Už nemám nic, nelze doufat ani - -/ mých plesů chrám se boří v rozpadání,/ v něm šero dusné - -/ a věčná noc už nade mnou se kloní./ v níž žádný paprsk luna neuroní, -/ v té hlava usne...*“⁹⁴ Motivy ruin, rozpadání a zmaru jsou přítomny hned v několika básních (*Spousta, Noc*). Touto tematikou jsou básně blízké dekadentnímu ladění poezie, která však u Geisslové není programovou, vyplývá naopak z vnitřního prožitku rozpadu hodnot, ztráty nadějí a v neposlední řadě i vědomím konečnosti lidského života.

Prvotina Irmy Geisslové *Immortely* nese jak motivikou tak hláskovou instrumentací a zpěvností některých básní rysy dekadence, v jiných básních můžeme vysledovat i inspiraci romantismem a neopominutelná je i vlastenecky laděná část sbírky.

⁹¹ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortely*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 114.

⁹² Tamtéž, s. 107.

⁹³ Tamtéž, s. 109.

⁹⁴ Tamtéž, s. 129.

3. Dobové kritické přijetí *Imortel*

Debut Army Geisslové se u dobové kritiky nesetkal s přílišným pochopením. Především jí bylo vyčítáno pesimistické naladění celé sbírky, a to hlavně závěrečného oddílu. Recenze jsou mnohdy protichůdné, snad až rozpačité. Chválí mladou básničku především za její styl a pravidelnost verše, ale bolestný obsah básní se setkává s odmítnutím.

Literární kritika sedmdesátých let se vyznačovala především sporem mezi takzvanou školou kosmopolitickou a školou národní, někdy označovaným taktéž jako sporem mezi ruchovci a lumírovci. Konzervativnější literární kritika školy národní je reprezentovaná především Eliškou Krásnohorskou a její představou literatury jako prostředku kultivace národa. Po díle vyžadovala „po stránce výrazové živou názornost, konkrétnost, jazykovou čistotu a ‚ohebnost‘ (pružnost využívající lidové mluvy), a především národní specifičnost“⁹⁵. Po tematické stránce pak „mravní zásadovost, životní pravdivost (ovšem směřovanou k ideálu a s jistou averzí vůči erotické smyslovosti)“⁹⁶. Kritiky podobného vyznění se objevovaly především v konzervativním časopise *Osvěta*, do nějž napsal Jan Neruda poměrně negativní kritiku *Imortel* (viz níže). I z tohoto důvodu byla na sbírce Geisslové oceňována především výrazová stránka a odmítána tematika básní, které svým obsahem nejednou vyjadřujícím touhu po smrti nemohly být chápány jako vhodný prostředek k povznesení a kultivaci národa.

Přesto nacházíme v *Národních listech* z roku 1879 recenzi veskrze kladnou: „*Mladá básnička, jež z Pešti nyní trvale se přesídlila do Prahy, vystupuje zde s prvním samostatným dílem svým, a to s verši. Kdo sledoval zajímavé příspěvky, jež slečna Geisslova štědře podávala do různých časopisů, a potěšil se nejvíce rozmarným tónem jich, bude překvapen opravdovou hloubkou, jaká se v Immortellách jeví. Jsou to pravé sensitivity, plny živého citu a přirozené reflexe. Také forma pěkných a pěkně upravených básní těch je lahodná a správná. Nejvíce se nám líbil oddíl druhý: „Květy z matčina hrobu“, pak pátý: „Na ztracených cestách“.*“⁹⁷ Zde vidíme ocenění temnějších částí knihy, nikoli více vlastenecky laděné lyriky *Oddílu třetího: Otčině*.

⁹⁵ HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Jinočany: H & H, 2000, s. 48. ISBN 80-86022-63-3. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:c86d1e30-75a8-11e8-9588-5ef3fc9bb22f>.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ ANONYM. *Národní listy*. Ročník 19., číslo 298 (14.12.1879). Praha: Julius Grégr. ISSN 1214-1240, s.3.

Ovšem již v následujícím roce se v *Osvětě* objevuje recenze Jana Nerudy, který se sám zasloužil o vydání sbírky. „... básně ty mají cenu svou [...] Ovšem jsou cenou svou velice rozdílny. Rovněž nejsou zrcadlem ducha ve všech směrech dozrálého, v názorech ustáleného, cílů si zcela vědomého. Vidíme v nich více ještě stopy bojů než výsledky jejich, více snahu než její ovoce. Avšak ta snaha je ušlechtilá, a zápas zajisté s konečným výsledkem se setká. Obzor básniřčin je obestřen ještě ranní chmurou, slunci odolávající, ale již je protkán také červánky; v básních jejich vidíme první jaro, jehož krásy ještě nerozkvetly, ale jednotlivých milých květů rozseto již přece také. Smutně se dívá Geisslova na svět, je pravda, ale myslíme, že nechybujem, klademeli více příčin smutku toho do mladého věku, skorem vždy duševně neúkojného, než na zkušenost životní. Mnohé básničky, zvláště ty krátké, které mají formu lehké písně, jsou rozkošny, a jsou svědky nepopíratelného talentu. Jiné, ne zcela abychom tak řekli ještě hotové a dozralé, jsou pro cituplný základ svůj, někdy i pro některou myšlenkovou vzácnost svou zajisté zajímavý.“⁹⁸ Jan Neruda tak Irmu Geisslovou pobízí spíše k obratu k optimističtější laděné poezii, než k prohloubení výrazu z niterného prožitku ztráty a smutku. Připomeňme, že rok před vydáním *Imortel* vycházejí Nerudovy *Písně kosmické*, jedna z jeho optimističtější laděných sbírek, kdy: „Básnický subjekt *Písní kosmických* je realistický myslitel, který obhlíží životní situaci lidstva i národa z hlediska vesmírného“⁹⁹. Poezii Geisslové by bližší měla jeho prvotina *Hřbitovní kvítí*, která „objevovala městskou ulici s pohřebním průvodem, neveselou scenerii pražského hřbitova a duši osamělce, jenž nahlíží pod povrch věcí“¹⁰⁰. Vidíme zde některé styčné body mezi poezií Geisslové a tou Nerudovou, přesto se jejich poetiky liší. Neruda vystupoval v literatuře jako „hořký ironik a skeptik“¹⁰¹, kdežto Geisslová tíhla k subjektivní poezii zachycující především nitro lyrického subjektu bez ironie či „masky cynika“.

V *Květech* z roku 1880 už je vyznění přijetí díla zcela odlišné: „*Písně Irmu Geisslovy* nejvíce ani smělého vzletu, ni zvláštní hloubky, ni znamenité obraznosti, - ale dýše z nich namnoze jemný cit, ušlechtilá snaha, nadšení pro svatou věc národa a lidstva a tyto vlastnosti činí nám básnický její zjev tím více sympatickým, čím skrovnější je počet ženských sil na roli našeho písemnictví a vůbec národní naší práce. Nejpěknější částí její

⁹⁸ NERUDA, Jan. *Osvěta*. Ročník 10., číslo 2. Praha: Václav Vlček, 1880. ISSN 1212-026X, s. 172.

⁹⁹ HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně: česká literatura devatenáctého století*. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-71-7, s. 197.

¹⁰⁰ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha, 1998. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8, s. 287.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 286.

sbírky jsou cykly „Květy z matčina hrobu“ a „Otčině“. *Bol, rozervanost a zoufalost, s nimiž se setkáváme příliš hustě v ostatních cyklech sbírky, náleží k slabým jejím stránkám; nedostáváť se jim v básních samých dostatečného odůvodnění; aniž mohutného a krásného básnického výrazu.*¹⁰² Vidíme zde typický přístup konzervativnější obrozené kritiky. Autor zde vyzdvihuje vlastenectví sbírky, naopak záporně hodnotí právě ty části, které se tematikou i obrazností vymykají soudobému úzu. Chápe motivaci lyrického subjektu k zoufalství v oddíle *Květy z matčina hrobu*, kde jsou zobrazovány pocity sirotka, avšak skladby, v nichž nacházíme i markery dekadence, hodnotí jako slabou stránku sbírky, což je pochopitelné vzhledem k tehdejšímu vnímání literatury jako prostředku k výchově čtenáře, k níž zobrazování touhy po smrti a podobných témat pravděpodobně příliš nepřispěje.

V *Ženských listech* z roku 1880 nacházíme ohlas shovívavější, chápající pocity dívky – sirotka ztraceného v cizině, ovšem i zde se objevuje apel: „... *uvolní let ducha svého nadšením pro zjevy velebné a krásné, v nichž příroda i člověk dovršují nejlepší své úsilí,*...“¹⁰³ Vedle pochvaly formální vytříbenosti básní se zde objevuje spíše omluva chmurné nálady a zádumčivého tónu věkem mladé básničky.

Další recenze v časopise *Světobzor* je z většiny negativní. Autor sice na konci konstatuje, že: „*Irma Geisslova mezi poetkami našimi velmi čestné zaujímá místo*“¹⁰⁴. Zbytek recenze však básničce vyčítá skepsi, beznaděj, bol a zármutek, pro který nevidí důvod a „*čtenáři jest z toho jaksi nevolno*“. Objevuje se zde výtky ohledně nepřesnosti vyjádření, pramenící pravděpodobně z nepochopení básně recenzentem¹⁰⁵, či týkající se nesrovnalosti skutečnosti s pravdou¹⁰⁶. Kladného hodnocení se zde opět dočká pouze forma a jazyk, které „ *vynikají dokonalou vytříbeností*“.

Delší recenzi Bohuslava Čermáka nacházíme v *České včele* z roku 1880. Čermák se zde nejen vyjadřuje ke sbírce jako celku, ale rozebírá i jednotlivé její části. O první oddíl říká, že: „*Nehluboké dojmy citové hledají přiměřeného výrazu nezřídka marně, vyplývají však přece tu tam v pěkné zvuky.*“ Druhý oddíl hodnotí velmi stručně a jako

¹⁰² ANONYM. *Květy*. Ročník 2., číslo 2. Praha: J. H. Pospíšil, 1880. ISSN 1801-3007, s. 246.

¹⁰³ ANONYM. *Ženské listy*. Ročník 8., číslo 2. Praha: F. A. Urbánek, 1880. ISSN 1802-7237, s. 23.

¹⁰⁴ ANONYM. *Světobzor*. Ročník 13., číslo 51. Praha: František Skřejšovský, 1867-1876. ISSN 1805-0921, s. 610.

¹⁰⁵ V recenzi jsou v této souvislosti citovány verše: „*a nebo – jako bleskem polní hruše/ tou prudkou slastí život stane v kroku.*“ z básně druhého oddílu sbírky začínající slovy *V kraj zasmušilý, mlhou sšedivělý*. Celá sloka pak zní: „*A splní-li čas touhu dlouhých roků, / snad uzdraví se chorá moje duše, / a nebo – jako bleskem polní hruše/ tou prudkou slastí život stane v kroku.*“ a vyjadřuje pro Geisslovu typickou touhu po smrti.

¹⁰⁶ Zde jde o „*tukání sýkorky do zrna bukovice*“, což dle recenzenta: „*zajisté nikdo ani neviděl ani neslyšel*“. Jedná se o verš z básně *Sbohem leto!* z oddílu *Na ztracených cestách*.

podnět vidí „*hoře zachvěvší srdcem*“, které „*neobjevilo se však plodným*“. Stejně tak třetí oddíl sbírky nestojí Čermákovi za větší pozornost a hodnotí jej jako průměrný s několika výjimkami. Ve čtvrtém oddílu nachází recenzent „*nenáhly obrat*“ a vidí jej jako jakýsi předstupeň páté části (*Na ztracených cestách*), který hodnotí nekladněji. Podle něj zde „*vytryskl zdroj zdravé, čistě poesie její*“. Básně podle Čermáka: „*Vyhovují zcela všem požadavkům krasovědy a budí vzdor chmurnému pozadí pravý estetický zážitek. Nevšední přednost jejich je původnost a obsažitost myšlenková, ryzost citu a libozvuk verše.*“ Poslední oddíl, *Propast*, naopak vidí jako nejslabší z celé sbírky; k páté části je „*nepoměrně slabší*“. Čermák napsal, že: „*Zde cit i reflexe vybočují z meze tak, že nesnesou umělecké formy a místo uspokojení budí trýzeň.*“ Přesto z této negativní kritiky vyjímá Čermák některé básně a zakončuje svou recenzi slovy: „*Doufajíce v šťastné vymanění se z této přílišnosti, v níž snadno bylo by utonouti, doporučujeme cennou sbírku nadané básnířky co nejvřeleji.*“¹⁰⁷

Nepřímou kritikou je i epigram uveřejněný v *Palečku* roku 1880, do nějž Geisslová v sedmdesátých letech přispívala humoristickými prózami nebo verši, který zní: „*Dítěti dej můž/ Irmu nechej pěti; // než se nadáš, už/ obě řízou se ti.*“¹⁰⁸

Negativní kritika Irmu Geisslovou těžce zasáhla a vedla k rozhodnutí vydávat pouze básně poplatné dobovému úzu.¹⁰⁹ Přesto nepřestala tvořit v duchu *Imortel*, básně však ponechávala pouze v rukopise bez naděje na jakoukoli čtenářskou odezvu.

¹⁰⁷ BOHUSLAV ČERMÁK. *Česká včela: obrázkový časopis k zábavě a poučení našeho lidu*. Ročník 5. Praha: Bohuslav Pichl, 1880, s. 39.

¹⁰⁸ ANONYM, Nový český parnas. Žertovná samohra, *Paleček* VIII, 1880, číslo 16, s. 123.

¹⁰⁹ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 172.

4. Možné inspirace *Imortel*

Irma Geisslová je často kritiky považována za básničku solitérní, přesto však v její tvorbě můžeme najít stopy inspirace jinými díly. Jak bylo řečeno výše, Geisslová se i přes pobyt v Budapešti živě zajímala o kulturní dění v Česku.

Znala se osobně s Janem Nerudou, který doporučil k vydání její prvotinu¹¹⁰, proto je velmi nepravděpodobné, že by neznala jeho sbírku *Hřbitovní kvítí*. Tematizace hřbitova a smrti musela být Geisslové blízká, jak je jasně patrná z ladění *Imortel*. Napětí mezi jarem a podzimem, jež je také častým motivem prvotiny Geisslové, můžeme vyčíst i z Nerudovy básně: „*Jaký bujný ples na živém stromu! / Každý lístek k jinému lne pólu; / o Dušičkách ale všechny dole / kolem stromu leží klidně spolu. // Bujná zeleň zjara v listech skví se, / života jarého obraz věrný; / o Dušičkách ale dávno vryla / na každý list smrt svůj obraz černý.*“¹¹¹ Stejně jako u Geisslové můžeme i u Nerudy najít pocit osamění („*Zhlížela se vrba u potoku, / zkalilo se oko bystrých toků / – nedbá o mne žádný, ba pražádný, / nedbámť o žádného, v srdci chladný.*“¹¹²), přestože oproti Geisslové je zde naznačeno básníkově smíření s tímto stavem.

Stejně tak můžeme těžko předpokládat, že by neznala Máchův *Máj*. Konečně i motivicky si díla nejsou příliš vzdálená (zmiňme ku příkladu motiv slavíka, lunny, hvězd či nočních scenérií). V básni *Poslední* nalézáme dokonce řetěz kontrastních metafor podobný těm v *Máji*.¹¹³ Stejně tak vědomí konce bez cíle vyřčené na začátku druhého zpěvu: „*Klesla hvězda s nebes výše, / mrtvá hvězda, siný svit; / padá v neskončené říše, / padá věčně v věčný byt. / Její pláč zní z hrobu všeho, / strašný jekot, hrůzný kvil. / „Kdy dopadne konce svého?“ / Nikdy – nikde – žádný cíl.*“¹¹⁴

Souvislosti mezi motivy propasti a chrámu v díle Irmy Geisslové a Jaroslava Vrchlického si ve své studii *Propast a chrám. Metaforika chaosu a řádu v české poezii sedmdesátých let* všimá Martin Hrdina. Jak již bylo zmíněno, i Vrchlický napsal báseň *Nad propastí*. Po návratu z Itálie se však od metaforiky propasti odvrací a ve *Vittorii*

¹¹⁰ HOFMANOVÁ, Jana. *Irma Geisslová: básnický objev naší doby*. Jičín: Městská knihovna Jičín, 2005. ISBN 80-239-5287-0, s. 7.

¹¹¹ NERUDA, Jan. *Hřbitovní kvítí* [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. dne 17. 3. 2023]. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/12/hrbitovni_kviti.pdf, s. 14.

¹¹² Tamtéž, s. 66.

¹¹³ HRDINA, Martin, Eva BENDOVIČOVÁ a Kateřina PIORECKÁ. *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě: sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století : Plzeň, 25.-27. února 2016*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2652-1, s. 194.

¹¹⁴ MÁCHA, Karel Hynek. *Máj*. Praha: V. Jedlička nást. Ant. Neumann; 1941. 1. sv. edice Květy, s. 24.

Colonně: „*Nad propastí snů, nad močálem bídy/ jsem svého umění chrám temný vztyčil*“¹¹⁵. Martin Hrdina vidí souvislost mezi touto básní, kterou Geisslová pravděpodobně četla v prvním čísle *Lumíru* roku 1877, a básní, jež napsala k výročí matčiny smrti téhož roku. Tato báseň je zařazena do *Imortel*, konkrétněji do druhého oddílu: *Květy z matčina hrobu*, a již v druhém verši čteme: „*v propast chrám se zvrátil*“¹¹⁶. Borcení chrámu je přítomno i v básni *Hrany* z poslední části *Imortel* nazvané příznačně *Propast*. Podle Hrdiny tak: „přední český básník na troskách života začal budovat strukturu směřující k uskutečnění ideje harmonie, subjekt Geisslové setrval v kulisách ruin a podával čtenáři svědectví o bezútěšnosti lidského života.“¹¹⁷

Otázka zahraničních inspirací Geisslové je sporná. Přestože by se pro její básně mohla zdát pravděpodobná inspirace Paulem Verlainem, Stéphanem Mallarmém či Charlesem Baudelairem, je návaznost na jejich poetiky nepravděpodobná. S poezií Charlese Baudelaira se mohla setkat v překladu Jaroslava Vrchlického *Poesie francouzská nové doby* z roku 1877, ovšem pouze s pěti básněmi, z nichž motivicky se básním Geisslové blíží pouze *Hudba*: „*Vše vášně korábu, jenž má se ztroskotat,/ svou duši cítím trásti,/ i dobrý vítr, bouř a její vír a chvat/ obrovskou nad propastí/ mnou chví.* – *A jindy zas to zrcadlo, jež hostí/ obraz mé zoufalosti.*“¹¹⁸ Martin Hrdina vidí inspiraci Geisslové i v Giacomu Leopardim, kterého rovněž přeložil Vrchlický v polovině sedmdesátých let.¹¹⁹

Geisslová je často srovnávána s americkou básnířkou Emily Dickinson, ovšem pouze na základě podobnosti osudů a poetik obou básnířek, jelikož inspirace Geisslové Dickinsonovou je naprosto vyloučena.¹²⁰

¹¹⁵ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Vittoria Colonna: báseň Jaroslava Vrchlického*. V Praze: J. Otto, 1876, s. 7. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:36de4040-b2a2-11e6-bf7b-005056825209>

¹¹⁶ GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879, s. 37.

¹¹⁷ HRDINA, Martin, Eva BENDOVIČOVÁ a Kateřina PÍRECKÁ. *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě: sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století : Plzeň, 25.-27. února 2016*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2652-1, s. 191.

¹¹⁸ VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Poesie francouzská nové doby*. V Praze: Tisk a náklad dra. Ed. Grégra, 1877, s. 55. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:88c5bff3-97bf-49a1-be0b-25ef4474b5bf>.

¹¹⁹ HRDINA, Martin, Eva BENDOVIČOVÁ a Kateřina PÍRECKÁ. *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě: sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století : Plzeň, 25.-27. února 2016*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2652-1, s. 191.

¹²⁰ Podobnosti si všímá jak Ivan Slavík ve svém doslovu *Neznámá I. G.* k výboru poezie Arny Geisslové *Zraněný pták*, tak Helena Dražná, která poetiku obou básnířek srovnává v příspěvku *Irma Geisslová – předchůdkyně české dekadence?* ve sborníku *Legenda a mýty české a slovenské literatury*.

5. Další sbírky Irmy Geisslové

Irma Geisslová vydala za svého života šest básnických sbírek, z toho tři pro děti (*Luční kvítí, V písniích a květech, Lipové květy*). Po prvotně *Imortelách* následovaly další dvě kvalitou však nesrovnatelné básnické sbírky, a to *Divoké koření* a *Z podkrkonoší*. Ivan Slavík je popisuje jako: „*Vlastenčení, rýmovánky pro děti, krajinná deskripce, rádobý humor, jalová historická reflexe.*“¹²¹ Přesto dvě z nich určené pro dospělé alespoň krátce rozebereme.

5.1 *Divoké koření*

Sbírka vydaná roku 1881 obsahuje kromě básní také povídky a humoristické hry, kterými se zde zabývat nebudeme. Geisslová vydává tuto sbírku vlastním nákladem, čistý výnos se pak rozhodla darovat „*Ve prospěch znovuzbudování velkého Národního divadla v Praze.*“¹²²

Úvodní báseň s názvem shodným, jako nese celá sbírka, se nese v tomto vlasteneckém duchu. Lyrický subjekt se staví do role chudé dívky sbírající „*po mezích vlasti divoké koření*“¹²³. Prodává jej lidem a zamračenému muži, který koření nechce koupit, říká: „*chtěla jsem však ty peníze/ na dlaně klást, jež staví chrám umění.// Onen chrám ohněm strávený*“¹²⁴. Poslední verš jasně vyjadřuje poslání celé sbírky, ale také vlastenecké cítění Irmy Geisslové.

Dále je sbírka rozdělena do tří oddílů, z nichž poslední jsou *Dramatické fantasie*. První z nich má název *Z poesie nádražní*. Obsahuje osm částí, z nichž čtyři jsou prozaické (povídka *Genius na kolečkách*, arabeska *Tulačka nádražní*, úryvek z nádražní romantiky *Ve srázném letu* a humoreska *Třetí zvonění*). V první části, *Z poesie nádražní*, nalezneme pět očíslovaných básní. Objevuje se zde především tematika vzpomínek na dětství, avšak zcela rozdílná od té z *Imortel*. Stesk je vyjádřen s optimističtější nádechem a zcela zde chybí obraznost předchozí sbírky: „*Nech at' jiný zpomíná si/ rodných chýší, blaha v nich;/*

¹²¹ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 170.

¹²² GEISSLOVÁ, Irma. *Divoké koření: verše, povídky a hry humoristické*. V Praze: I. Geisslová, 1881, s. 1.

¹²³ Tamtéž, s. 3.

¹²⁴ Tamtéž, s. 4.

*mně se tají, ke mně zvučí/ z rachotu kol nádražních.*¹²⁵ Vzpomínky jsou usouvztažněny s nádražím, což je rys nepochybně autobiografický (otec Irmy Geisslové byl železničním úředníkem), ale nesou se ve smířlivém duchu oproti trýznivým vzpomínkám zobrazeným v *Imortelách*.

Dále zde nacházíme tři delší básně, *Za hvizdu lokomotivy*, *Písně strojvodičovy* a *Strojvodičův román*. Za pozornost stojí snad jen poslední dvě sloky *Za hvizdu lokomotivy* vzdáleně připomínající náladu *Imortel*: „*Hledáš-li smrt, jen srdnatě/ z lučiny vstoupni do tratě,/ počíhá, na tě si zahvizdá/ příšerná železná ohyzda.// Pevně se k tobě přitlačí/ mrzutý život vypáčí –/ klidně tak svět – hej, útěcha!/ přes tvoji mrtvolu odjechá.*“¹²⁶ Nacházíme zde tematiku smrti, ovšem zbavenou metaforiky *Imortel*. Vědomí lhostejnosti okolí je zde zobrazeno jen v náznaku a není rozvinuto do plné míry.

Druhý oddíl, *Poesie všelijaká*, je z celé knihy nejrozsáhlejší a kromě básní obsahuje také několik prozaických textů. Přestože zde můžeme najít podobný kontrast smutku a veselého jara jako tomu bylo v předchozí sbírce, naprosto zde schází sugestivní a originální metaforika a touha po smrti je zde téměř zlehčována: „*Lačným červům mého omrzení/ všude jídla štědře kladena,/ už jsem v rybníce si zoufat chtěla –/ ale voda byla studena.*“¹²⁷ Lyrický subjekt zde banalizuje příčiny bránící sebevraždě, čímž i ona sama jako by postrádala vážnost.

Kriticky však byla sbírka přijata jednoznačně kladněji než prvotina *Imortely*. V *Ruchu* najdeme recenzi většinou pochvalnou. Je zde uznáno, že: „*někde však snaha státi se vtípnou nebyla provázena se zdarem*“ ale na druhou stranu: „*Geisslova v Divokém koření podala pěkné příspěvky k humoristické a satyrické literatuře naší.*“¹²⁸ V *Lumíru* se dočteme, že: „*Jest to čtení roztomilé, plné svěžího humoru a psané rukou pevnou, ustálenou. [...] Irma Geisslova stojí teď pevně, velmi pevně a kritika nemusí ji bráti pod křídla ochranná.*“¹²⁹ S autorem recenze se shodneme snad jen na tom, že: „*by sotva kdo poznal spisovatelku před dvěma lety vyšlé knihy veršů z téhož péra.*“

¹²⁵ GEISSLOVÁ, Irma. *Divoké koření: verše, povídky a hry humoristické*. V Praze: I. Geisslová, 1881, s. 9.

¹²⁶ Tamtéž, s. 16.

¹²⁷ Tamtéž, s. 75.

¹²⁸ ANONYM. *Ruch: Měsíčník pro zábavu se zvláštním zřetelem k produkci mladších spisovatelův*. Praha: František Augustin Urbánek, 5.10.1881, 3(28), s. 342. ISSN 1804-6177. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:34bcb58e-819a-410b-9905-9bea51ef080a>.

¹²⁹ ANONYM. *Lumír: časopis zábavný a poučný*. Praha: Servác B. Heller a Josef V. Sládek, 30.9.1881, 9(27), s. 432. ISSN 1212-0243. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:ac2c5855-3962-4728-ae54-f01176b90ec5>.

5.2 Z podkrkonoší

Svou poslední sbírku básní pro dospělé vydala Irma Geisslová roku 1889 pod názvem *Z podkrkonoší*. Poměrně obsahlá sbírka je rozdělena do pěti oddílů, první se věnuje především Prachovským skalám, druhá krkonošskému předhoří, třetí hlavně troskám Zebína a Velíše, čtvrtá reflexivnější lyrikou všímající si okolí Jičina a poslední je dramatická báseň o jednom dějství *Valdštýn v Jičíně*, jíž se zde zabývat nebudeme. Skládá se převážně z krajinné deskripce často s vlasteneckým nádechem, přebásněných pověstí týkajících se hradů i skalních útvarů, nejčastěji s tematikou nešťastné lásky. Přestože se sbírka kvalitou nevyrovná *Imortelám*, můžeme zde nalézt stopy podobných témat, obrazů či nálad.

Vlastenectví je jasně zřetelné hned v úvodní básni *Vstup do skal Prachovských*: „*vždyť tato říše čarných půvabů/ je domov můj, je moje česká země!*“¹³⁰ Stesk po domově už je vnímán pouze retrospektivně, Geisslová píše básně v Jičíně, nikoli v Budapešti, jak tomu bylo u *Imortel*. Vzpomínka na odloučení od vlasti však přesto přetrvává: „*Ty němé skály Prachovské/ jsou živým táborem,/ jich myšlénkami krása jest/ a báseň hovorem. [...] A nemohu vás zřítí,/ než v dojmu tklivé rose;/ i když jsem byla v dáli,/ mně po vás stýskalo se.*“¹³¹

Problematika víry, v *Imortelách* tak palčivá, je zde zobrazena klidněji, s menším důrazem, ale stopy po ní nalezneme přece. Touhu po smrti zde místy střídá spíše obava z ní a naopak touha po životě: „*Dny šeré; srdce bezděky/ bol svírá,/ v těch chvílích hasnou naděje/ i víra,/ než, láska k mrtvé přírodě/ zas oživne, jak zaklepají na čelo/ sny podivné, // ty luzné snivé vzpomínky/ v dny léta,/ kdy byly skály se hvozdy/ – ráj světa,/ že touha v srdci znaveném/ se rozhárá,/ žít aspoň ještě jako snih,/ žít do jara!*“¹³² Lyrický subjekt prožívající „*dny šeré*“ (nikoli temné, šero zde zastupuje spíše průměrnost, nerozlišitelnost jednoho dne od druhého) při vzpomínce na jarní přírodu touží žít alespoň do dalšího jara.

Oproti touze po smrti zde častěji objevíme spíše touhu po „zkamenění“, absenci citů, jak je zřetelné třeba z básně *Šikmá věž*: „*Ó nevelebím výš tvou, chladná skálo!/ než bych odsoudila, co tam dole vzplálo,/ miluje a trpí... se vším, co jsem snila,/ raděj bych se v mrtvý kámen proměnila.*“¹³³ S tím souvisí i vědomí pomíjivosti, opět zde však chybí

¹³⁰ GEISSLOVÁ, Irma. *Z podkrkonoší: Básně*. Praha: Hejda & Tuček, 1900, s. 6. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:841831f0-fa61-11e8-9210-5ef3fc9bb22f>.

¹³¹ Tamtéž, s. 34, 36.

¹³² Tamtéž, s. 44.

¹³³ Tamtéž, s. 46.

sugestivnost Geisslové prvotiny: „*A přec – o, žel! kdys sama přispěju/ k té nehybnosti srdcem zkameněným,/ až jediný v něm zhasí okamžik/ vše, co je ruchem, zpěvem, ohněm skvělým.*“¹³⁴

Čtvrtá část sbírky nejvíce připomíná *Imortely* a najdeme zde i básně, v nichž jako by se motivy z básniřčiny prvotiny opakovaly, ovšem slaběji a bez sevřenosti kratších básní. V tomto oddílu už není žádná epická skladba, jedná se o lyrické krajinné deskripce s reflexivními pasážemi. Opět se zde objevuje touha po úspěchu, ovšem skromnější a smířlivější: „*I vznáším nad ně k vyšším touhu vroucí,/ ať v píseň mou svit krás těch ukane,/ ať jediný jen lístek nevadnoucí/ kol ovimu, než noc má nastane!*“¹³⁵ Lyrický subjekt už netouží po velkém úspěchu, po velkém vzplanutí před smrtí, ale naopak alespoň po jediném trvalejším úspěchu.

Akcentován je zde i nekonečný smutek, opět v kontrastním sousedství s jarem: „*Když se těším skvostně tak/ v jarní kráse,/ není-li to naposled,/ vždy mi zdá se...// Prchávat jak rosný kmit/ blaho vždycky,/ ale dlouhý bez konce/ žal je lidský.*“¹³⁶ Necitelnost přírody si básnický subjekt stále uvědomuje, už ho ale nevnímá s takovým zoufalstvím a nenalezneme zde ani originální obraznost prvotiny: „*Trápí mne, že k živých rakví viku/ odsuzuješ tolik nešťastníků,/ sama dobrá, pouhý zpěv a ples/ nedbáš sténajících do nebes.*“¹³⁷

V poslední básni bychom mohli najít ozvuk šílenství lyrického subjektu z *Imortel*, avšak hned v následující sloce dochází ke zklidnění, i když ke zklidnění přirovnanému ke sněžné pláni evokující chladem spíš absenci citů než jejich uklidnění, a báseň tak nezůstává otevřeně vypjatá: „*Tu myslím v záchvatu, že vzletím za lem mračen,/ duch volá za vesnou: „ó zůstaň!“ žízniv, lačen,/ a šílen tak.// Ví bůh, co ukryto v té vůni plné taje;/ pak slyším anděla, an k boží harfě hraje/ a bílý jest,/ a v srdce zraněné mír leje strunu něžnou,/ mír velký, hluboký, jenž pláni vládne sněžnou/ při svitu hvězd...*“¹³⁸ Smíření probíhá díky andělu, symbolu křesťanské víry, což je opět posun ve zobrazení tohoto motivu, obzvláště když jej porovnáme ku příkladu s básní *Ledový archanděl* z posledního oddílu *Imortel*, která je více rozebrána výše.

¹³⁴ GEISSLOVÁ, Irma. *Z podkrkonoší: Básně*. Praha: Hejda & Tuček, 1900, Tamtéž, s. 31. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:9ec7dc30-fa61-11e8-9210-5ef3fc9bb22f>.

¹³⁵ Tamtéž, s. 156.

¹³⁶ Tamtéž, s. 163.

¹³⁷ Tamtéž, s. 176.

¹³⁸ Tamtéž, s. 190.

Jedinou recenzi na sbírku nalezneme v *Národních listech* z roku 1880. Autor nejkladněji hodnotí vlastenecky laděné verše, kdy je podle něj „*prostá a meditační lyrika, vlastenecky nešená, nejlépe v sbírce postižena*“. Negativní je naopak kritika poslední části, tedy dramatického pokusu Geisslové, a lyricko-epické části jsou přijímány jako průměrné. Popisné pasáže: „*mnohého čtenáře unaví*“, ale přesto „*individualita básničky, vyzírajíc z každého řádku a jevíc smysl pro přírodní krásy vzácně vnímavou a svěží [...]* musí uznání dojít u kritika“.¹³⁹

Sbírky poezie určené pro dospělé čtenáře Irmy Geisslové vydané po *Imortelách* nedosahují kvality této prvotiny, přesto v nich můžeme vysledovat tematickou návaznost na *Imortely*, a to především v tématech pro Geisslovou typických (touha po smrti, smutek). Geisslová v těchto sbírkách jako jedna z prvních vnáší do poezie nádražní tematiku. Sbírky více odpovídaly dobovému úzu, o čemž svědčí příznivý, ale také méně výrazný kritický ohlas v dobových periodících.

¹³⁹ ANONYM. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 3.1.1890, 30(3), s. (5). ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:fc3db810-3764-11e7-97e2-005056825209>.

6. Výbor z díla Irmý Geisslové *Zraněný pták*

Výborů z díla Irmý Geisslové vyšlo několik. První vydala již roku 1915, tedy rok po autorčině smrti, její sestra Emílie, která však dle Ivana Slavíka: „měla při výběru ruku bezpečně antipoetickou, takže mimo příležitostných rýmovánek nepropustila ani vláčekno básnického záření“.¹⁴⁰ Několik básní z *Imortel* se objevilo ve výboru z poezie devadesátých let Ivana Slavíka *Zpívající labuť*. S uceleným výběrem z díla Irmý Geisslové, který obsahuje i dříve nepublikované texty z pozůstalosti, se setkáváme až roku 1978 opět díky Ivanu Slavíkovi, který jej vydal v nakladatelství *Kruh* pod názvem *Zraněný pták*. Nejnovějším vyšlým výběrem je kniha *Temno nade mnou*, kterou editoval a opatřil doslovem Petr Fabian. Tento výbor, dostupný také jako e-kniha, přináší výběr básní ze sbírek vyšlých za života Geisslové a z pozůstalosti otištěné v knize *Zraněný pták*. V této práci se budeme zabývat pouze výběrem *Zraněný pták*, jelikož přináší dříve nepublikované texty z pozůstalosti Irmý Geisslové od prvních napsaných textů z roku 1874 až po poslední básně z roku 1914, tedy z roku básniřčiny smrti.

Výbor *Zraněný pták* je rozdělen do sedmi částí, opatřen předmluvou Viléma Závady, studií Ivana Slavíka *Neznámá Irma Geisslová* a přehledovou kapitolkou *Irma Geisslová v datech*. Ivan Slavík se zde soustředil především na pozůstalost, kterou shromáždil a „provedl z ní výběr všeho, co pokládá za živé a hodnotné“.¹⁴¹ Pozůstalost je řazena chronologicky, ale protože je dílo Geisslové z větší části nedatováno, Ivan Slavík ji rozřadil „vycházející z vnitřních i vnějších znaků díla“.¹⁴²

6.1 *Sedmdesátá léta – Budapešť*

První část výboru se skládá ze sedmnácti básní datovaných od roku 1874 až po 31. prosince 1879, tedy z básní, které vznikaly přibližně ve stejné době jako skladby *Imortel* (vydaných roku 1879), ale nebyly do nich zařazeny. Většina básní je bez názvu. Přestože vznikaly v době pobytu Geisslové v Budapešti, nenalezneme zde verše vlastenecké jako v některých oddílech *Imortel*, ale poezii ryze subjektivní.

¹⁴⁰ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 173.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 180.

¹⁴² Tamtéž, s. 180.

Výrazným motivem je pták, a to jak konkrétní (labuť, orel, hrdlička), tak obecně jako druh. Již v první básni *Adagio* se setkáváme s kontrastem labutě, která symbolizuje klid a nevinnost, s hejnem černých ptáků, kteří jsou předzvěstí zániku, avšak ne jeho původci. V této básni najdeme i silné napětí mezi černou a bílou, barvami symbolizujícími smrt a život. Bílou nalezneme nejen v popisech labutího peří, které je „jako v zimě ojněné chvojt“, ale i v dalších popisech jezera: „z vod se noří leknín – vodní růže bílá,/ kterouž pásmem perlí pěna ovroubila“. V opozici zde stojí poslední sloka básně: „Truchlo na jezeře; hejno černých ptáků,/ roníc divý pokřik dolů ze zobáků - / přeletělo víkol – zvěstovalo záhyn,/ u břehu kol planých ostružin a malin“¹⁴³. Důležitá je skutečnost, že zde nejsou postaveni proti sobě dva jednotlivci, ale osamocená labuť a celé hejno černých ptáků. Kromě nich zde vidíme i ostružiny, plody černé barvy, spolu s rudými malinami. I v této básni se Geisslová drží typického schématu popsaného i výše, tedy nastínění atmosféry využitím popisů přírody a zakončení básně chmurným motivem smrti, zde konkrétně jde o smrt labutě, která je však atypicky poklidná: „potápí se klidně velká labuť mroucí“. Smrt je zde zobrazena jako něco nevyhnutelného, ale klidného.

Labuť je zde motivicky využita i v následující básni, nemá už však pozici hlavního motivu, nýbrž průvodního, kdy „Rýsuje labuť skvoucí průh/ na temných vlnách rybníka/ a zpod těch kruhů zášeří/ báječný svět se odmyká.“¹⁴⁴ V této básni opět nalezneme opozici bílá – temná, zde je však temné samotné jezero, po němž labuť pluje, nikoli jeho okolí. Labuť je zde klíčem, který otevírá průchod do jiného, snad lepšího světa.

V básni se vznikem datovaným kolem roku 1879 se setkáváme s kontrastem vnějšího světa a vnitřního prožívání lyrického subjektu. To je zde zachyceno jako „smích mladých hrdliček“, který však lyrickému subjektu připomíná vyty šakala, a ptačí švehol je pro něj „jen smutná panychida“. V této básni nalézáme i podivuhodnou obraznost: „a z bílých mlhovin – mně zdá se za jitra,/ že čerstvá krev se kouří“¹⁴⁵. Stejně jako v *Adagiu* zde vidíme kontrast bílá – rudá, ještě umocněn metaforou krve. Obdobný obraz nalezneme i v básni začínající slovy *Prázden život, za ním tma*, kde je zobrazeno krvavé zimné nebe, tedy opět opozice bílé zimy a rudé krve.

Motiv orla je využit v jedné bezejmenné básni, kde symbolizuje divokost, touhu po úniku, která je však pro lyrický subjekt jak lákavá, tak hrozivá. Pojí se s pro Geisslovou

¹⁴³ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 15.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 16.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 27.

typickou touhou po smrti, avšak jak už bylo zmíněno i v kapitole o *Imortelách* i s touhou po posledním vzletu, zde konkrétně: „*Setřásti všechno! – setřásti život! / Neb at' jsem orlem, a co mne trudí, / rozptýlím v éter mohutným letem / a večer spadnu s rozbitou hrudí!*“¹⁴⁶ Vidíme zde touhu po smrti, ale zároveň přání, aby jí předcházelo něco velkolepého.

Touha po smrti je znatelná v mnoha básních, ať už v básni začínající slovy *Jak kdy strom větve rozklene*, jež končí veršem „*tichoukým hrobům závidím*“¹⁴⁷, tak v již dříve citované básni „*Neb at' jsem orlem (...) a večer spadnu s rozbitou hrudí!*“¹⁴⁸. Podobně jako v *Imortelách* je i zde touha po smrti spojená i s traumatem způsobeným ztrátou matky: „*to byly oči mé, a spát / v hrob chtěly k matce zesmulé.*“¹⁴⁹ Zřetelné je zde přání znovu se shledat s matkou, či alespoň octnout se po jejím boku, ač po smrti.

Výrazným motivem je motiv oka. Ten, v *Imortelách* zobrazen spíše náznakem, je zde plně rozvinut v několika básních. Oko je zde promítnuto do obrazu měsíce. Lyrický subjekt je stíhán až paranoidním pocitem, že je stále pozorován: „*Nad krajinou luna / stojí převysoko, / vůkol stíny – běda - / běda, zas to oko! // Nikde stání, klidu, / kam jen noha kročí / všade jen ty velké / vytřeštěné oči. // Snad i tehdy, až mi / zajde žité klamně - / skulinou mé rakve / budou zírat na mne!*“¹⁵⁰ Nebo v jiné básni: „*Měsíček svítí – já se ho bojím - / příšerné oko zřím já v něm plát, / hledí sem oknem břečtanu mříží - / ach, bojím se, a nemohu spát.*“¹⁵¹ Pocit věčného pozorovatele je pro lyrický subjekt tísnivý a vytváří v něm pocit, že není kde se skrýt, překračuje hranici soukromého prostoru, v němž by se lyrický subjekt cítil bezpečně. Soukromí lyrického subjektu narušuje i démon, konkrétně: „*Nejsem tu sama, démon mých trudů / chmurným mně křídlem ovívá skrář.*“ Lyrický subjekt se zde dostává až na hranici šílenství: „*jasnější chvílku vmžik halí půlnoc - / šíleně k čelu tlačí se dlaň. // Bože, ta propast! lekám se sebe, / naděje prosta vyprahlá hrud', / mátohy v duši, zmatek... a muka, / pánbůh mi sám už milostiv bud!*“¹⁵²

Ve výše citované básni vidíme i motiv propasti, zde sloužící jako metafora k nitru lyrického subjektu. V jiné básni nalézáme i motiv rozpadajícího se chrámu, který byl blíže rozebrán výše v kapitole Možné inspirace *Imortel*. Je zde použit jako metafora ke

¹⁴⁶ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výběr z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 26.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 19.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 26.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 24.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 23.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 25.

¹⁵² Tamtéž, s. 25.

zhroucení snů, v celé básni se třikrát opakuje refrén „*muž spěte v hrobě, naděje mé, / a spěte navěky*.“¹⁵³ Lyrický subjekt zde působí velmi smířený se svým osudem, se zklamanou nadějí: „*I nitro mé je nocí hrobem, / kam naděj klam svrh bezděky / (...) i vzpomínky mé jsou už mdlými / jak bílá růže unylá, / vždyť hořký klam mi záhy splatí, / když někdy doufám bezděky / (...) Já nikomu to nevyčítám, / ni božstvu ani osudu, / nač nároků? vždyť jsem jen člověk, / jen pobudu a nebudu, / má hrud' by ples už neobsáhla - - / a toužím jen tak bezděky*“¹⁵⁴ Tato báseň má v roce 1878, Geisslová ji tedy musela psát jako třiatdvacetiletá a už tehdy zažívala pocit smíření se smrtelností, s vědomím, že je „*jen člověk*“.

V první kapitole výboru *Zraněný pták* můžeme sledovat mnohé z motivů, které jsme našli i v básnířčině prvotině *Imortely*. Objevuje se zde motiv ptáka jako symbolu čistoty (labuť), volnosti (orel) nebo předzvěsti smrti (hejno černých ptáků). Výrazněji rozpracován je zde motiv oka promítaný do podoby měsíce. Touha po smrti, ale i smíření s ní či vědomí smrtelnosti jako takové je zde přítomná podobně jako v ostatních pracích Geisslové.

6.2 Z *Imortel* a *První intermezzo*

V následujících dvou kapitolách výboru *Zraněný pták* přináší Ivan Slavík ukázkou z autorčiny básnické sbírky *Imortely*, konkrétněji pět básní, a to: *Na horách, Udeřte v bubny pohřební, Močály, Poslední* a *Spousta*. Motivickým rozbořením básní v *Imortelách* jsme se zabývali už v jedné z předešlých kapitol, nebudeme zde tedy kapitolu *Z Imortel* více rozebírat.

Kapitola *První intermezzo* obsahuje úryvky z korespondence především se Sofií Podlipskou, s níž Irma Geisslová udržovala poměrně pravidelný písemný kontakt od roku 1883 až do roku 1897, kdy byla korespondence ukončena smrtí Podlipské. Ivan Slavík vybírá z této obsáhlé korespondence pouze několik úryvků z let 1884–1893, o nichž píše v porovnání s její poezií: „Stejnou hodnotu má však i její lyrická próza – vyznání, úvahy, výkřiky, bolesti a úžasy, jakýsi deník duše, roztroušený v její korespondenci od

¹⁵³ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 28.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 28.

osmdesátých let.¹⁵⁵ Některé úryvky jsou datovány odlišně od datace, kterou najdeme v kompletním vydání korespondence Geisslové s Podlipskou, která vyšla roku 2017 pod názvem *Šeřík a růže: Korespondence Irmy Geisslové a Sofie Podlipské 1884–1897*. Tato publikace, opatřená úvodem editora Martina Hrdiny, představuje poslední práci týkající se osobnosti Irmy Geisslové a obsáhla korespondence těchto dvou spisovatelek by si zasloužila samostatnou práci.

6.3 Osmdesátá léta – Praha a Jičín

Tato kapitola přináší dvacet básní z osmdesátých let, kdy Geisslová pobývala mezi lety 1881–1884 v Praze, roku 1884 byl její otec Jan Slavomil Geissel penzionován a přestěhoval se do Jičína, společně s ním i dcery Irma a Emilie.¹⁵⁶ Nesetkáváme se tak v této kapitole s pocitem vykořenění tolik znatelným v *Imortelách*, ale přesto jsou zde znatelné jeho dozvuky, ku příkladu v básni *Večer*: „... *mne bolí komukoli sbohem dát,/ ach, nemohl bych nikdy cestovat!// A nemohl bych oceánem plouti,/ já stonal bych a musel zahynouti*“.¹⁵⁷ Vidíme zde, že básnický subjekt cítí pevné sepětí s vlastí, domovem. Přestože se vytrácí napětí mezi vlastí a cizinou, nenalézá Geisslová klid ani ráj, který pro ni vlast při pobytu v Budapešti znamenala.

První dvě básně v kapitole pravděpodobně zobrazují reakci Geisslové na nepříznivé kritiky její prvnotiny *Imortely*. Svůj postoj vyjadřuje slovy: „*Nevěří mi, aniž chápou mne,/ cesta má jim temnou,/ a já vděčna jsem, že aspoň tak/ dopadá to se mnou!*“¹⁵⁸ Ohledně společnosti píše: „*Oh to vás nermuť, že u vás živým jsem/ já společenským hříchem!// Ó nechte mne mým snům, váš kruh mne nevábí,/ ač jasným zvoní smíchem.*“¹⁵⁹ Geisslová vnímá nepochopení, kterého se jí od kritiky dostalo, a proto se rozhodla rozdělit svou literární tvorbu na dvě poloviny. První, dobově poplatnou, vydávala, druhou ponechávala pouze v rukopise bez pomyslení na případného čtenáře. Dokládají to poslední dva verše básně *Když koná ruka práci mechanickou*: „*má báseň krásná v srdci pohřeb měla/ a to,*

¹⁵⁵ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 174.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 183.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 70.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 55.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 56.

*co píšu, to z mé duše není*¹⁶⁰. Geisslová si plně uvědomovala, že básně, které uveřejňuje, nepochází z jejího nitra a nereflktují pocity, které zachytila pouze v těch skladbách, jež byly vydány až po její smrti. Cítí se jako zavrženec, což také popisuje ve stejnojmenné básni: „*Jsem zavrženec! žalost je mou chotí,/ (...) Až zemřu, nikdo pro mne nezapláče,/ můj part se nesmí dát ni pod koláče*“¹⁶¹.

Znova se zde vrací tematika ptáka, a to především v básních *Přiletěl čarovně pernatý pták* a *Podivný pták*. Nesetkáváme se však už s konkrétními ptačími druhy jako se symboly, nacházíme pouze obecné označení „pták“. V prvním případě pták funguje jako synonymum pro nedosažitelné a také jako metafora k pocitu nejistoty. Báseň je orámována shodnou první i poslední slokou: „*Přiletěl čarovně pernatý pták/ z modravé výšky těžko dohledné - / zдалipak na mou střechu usedne?*“¹⁶² Ačkoli je opeřenec „čarovně pernatý“, letí ve výšce mimo dosah a téměř i mimo dohled lyrického subjektu, čímž navozuje pocit nedosažitelnosti.

V druhém případě pták „*plachý byl, prostý jak divoký mák,/ smutný jak podzimních mlhovin zpěv/ byl jeho zjev.*“¹⁶³ Báseň končí pro Geisslovou netypicky, přestože se zde setkáváme s tematikou smrti, ponechává poslední verš naději: „*Až jednou na perut' svislou a mdlou/ položil scuchanou hlavičku svou - / písni, ne, nezmírej! tu – jak by hrál,/ a zvučí dál.*“ Přestože je pták konfrontován s realitou smrti, jeho píseň zní dál.

Ostatní básně postrádají i tento náznak naděje, naopak se zde objevuje pocit beznaděje spojený s motivem nešťastné lásky: „*Dívám se v dáli, kde má rozkoš zmirá,/ truchlivá, chudá pustina je širá,/ mizíš a mizíš, vítr sled tvůj svěje - / po tobě toužím – toužím bez naděje...*“¹⁶⁴ a v následující básni: „*Bolest divoká mi srdcem chvěje,/ že si vzpomínám tak bez naděje,/ líc se rdí jen stínem plaché, klamné slasti,/ růže trouchnivěji, hynouce jen chrastí.*“¹⁶⁵ Vročení první básně je do roku 1880, kdežto druhé do období po roce 1882, můžeme tedy sledovat v prvním případě cit čerstvý, kdežto v druhém naopak z pozice lyrického subjektu už starý a zašlý. Toto je zobrazeno pomocí uschlých růží, jež „*na dně chudé skříňky/ tají sladké upomínky*“. Pomíjivost citu je zde zobrazena verši: „*V jejich čárném, opojivém dechu/ píseň za písni ret skládal v spěchu,/ mijel čas – a čas je cvalem nad propastí,/ růže moje spálil, že jak lebky chrastí.*“ V této básni nacházíme

¹⁶⁰ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 67.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 71.

¹⁶² Tamtéž, s. 62.

¹⁶³ Tamtéž, s. 63.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 58.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 59.

znova již dříve popisovaný motiv propasti, zde ale ve spojitosti s nezadržitelným během času a pomíjivostí života i citu.

Zklamání naděje i výčitku lhostejnosti tomu, kdo neopětoval cit lyrického subjektu, můžeme vyčíst i z básně *Ted' věru*: „*Než nyní jedno ti,/ zda žiji, trápím se,/ víc rád máš hlemýždě,/ jenž leze po římse./ a tichou hru dvě much,/ co na tvém rukávě/ si skáčí po zádech,/ křídlech a po hlavě.*“¹⁶⁶ Lyrický subjekt se zde obrací k adresátovi, jemuž vyčítá lhostejnost, to, že větší pozornost věnuje zcela podružným jevům namísto lyrickému subjektu.

Touha po smrti, jedna z motivických konstant díla Irmy Geisslové, se v této kapitole objevuje především ve spojitosti s touhou po klidu. Okolo roku 1885 píše básně *Noc krásná, samé lilie*: „*Noc krásná, samé lilie,/ jež syje měsíc k zemi dolů,/ jas všady – ach, kam ukryje/ líc nešťastník, tak plnou bolu?/ (...) Stín hledá, temno, hrobu klín,/ kam sklonil by se, usnul tiše –/ jen chvilku míru, jeden stín/ dej smutným, bože s nebes výše!*“¹⁶⁷ Vidíme zde napětí mezi světlem a stínem, ovšem v obráceném poměru, než je obvyklé – lyrický subjekt netouží po světle měsíce, přestože je k jeho popisu užita metafora lilií spojených s čistotou a nevinností, nýbrž hledá stín, temno, místo, kde by se mohl skrýt. Tuto snahu ukrýt se před měsícem jsme mohli sledovat už v první kapitole, kde byla zřetelnější díky metafoře oka.

Nalezneme zde i opozici rozkoše a utrpení. V básni *V rozkoši zahynutí* zachycuje Geisslová scénu, při níž se můra vrhá do plamenů svíce. V poslední sloce představuje paralelu mezi smrtí můry a lidským životem: „*Ó žel tě nastokrát/ zašlé hned za mládí!/ Nás lidi také tak/ bhudička zavádí!*“¹⁶⁸ Osobnější zpověď nalezneme v básni *Ted' málo píšu, ale mnoho žiju*: „*Ted' málo píšu, ale mnoho žiju,/ cit mnohé hody, jakož pohřby slaví,/ a velká bouř se nad mou hlavou plaví.// Co z toho bude – netážu se,/ vím, že mne čeká nové utrpení –/ však za cenu božského potěšení.*“¹⁶⁹ Básnický subjekt si uvědomuje možnost zklamání nadějí, je si tím dokonce jistý, avšak je ochoten tuto cenu zaplatit za momentální potěšení.

K zemřelé matce se Irma Geisslová obrací v jediné básni z oddílu, konkrétně v básni *Mezi hroby*. Nacházíme zde jak prostředí hřbitova, tak otázku víry v Boha, přičemž obojí jsme mohli sledovat i v *Imortelách*. Refrémem básně se lyrický subjekt

¹⁶⁶ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 73.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 65.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 61.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 68.

obrací na zemřelou slovy: „*sladce se ti tady spí!*“ („tady“ označuje hřbitov). Vykresluje poklidnou atmosféru: „*Tráva bují do vysoka,/ vánkové jí zachvívají,/ motýlci tu prodlévají,/ sladce se ti tady spí!// Vůně šeříků a růží/ posvátným kol dechem stoupá,/ (...)* *Od svítání do soumraku/ skřívani tu sladce pěji/ o jaru a o naději*“¹⁷⁰. Geisslová tu spojuje víze jara a naděje s prostředím hřbitova, ovšem ne za účelem vytvoření opozice, spíše popsání tichého míru, kterým prostor mezi hroby působí. Ztrátu víry akcentuje slovy: „*nevíš, co mou duši svírá,/ že z ní prchá klid i víra*“. Není to výčitka netečnosti, pouhé konstatování, které však tvoří napětí mezi okolním světem a vnitřním prožíváním lyrického subjektu.

Irma Geisslová v osmdesátých letech pokračovala v rozvíjení poetiky *Imortel* i přes zklamání z negativních recenzí na její básnickou prvotinu. Rozhodla se rozdělit svou tvorbu na dvě části, konvenční a soukromou, z nichž právě ta soukromá je pro literární historii cennější. Z její tvorby mizí napětí mezi domovem a cizinou, který prožívala při pobytu v Budapešti, ale lyrický subjekt přesto nenachází vytoužený klid.

6.4 Devadesátá léta – Jičín

Od roku 1884 žila Irma Geisslová trvale v Jičíně, mimo pražské centrum kulturního dění. Roku 1891 jí pravděpodobně zemřel někdo blízký a milovaný, což můžeme sledovat na tematice jejích básní. Mezi 2. lednem a 14. říjnem si Geisslová vedla lyrický veršovaný milostný deník. Deník končí dnem smrti jejího otce, po níž již ve vedení zápisků nepokračovala. V její korespondenci nenacházíme ani zmínku o tom, že by znala tvorbu nastupující generace básníků tvořících v duchu symbolismu či impresionismu (Otokar Březina, Antonín Sova, Karel Hlaváček). Z její korespondence se Sofií Podlipskou víme, že četla básně Antonína Klášterského, který postupoval od realistické poezie směrem k impresionismu¹⁷¹, ale jinak „*omezené finanční prostředky na odběr časopisů, nedostatek času, provinční izolace a zřejmá generační solidárnost s lumírovci (...)* v době

¹⁷⁰ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 66.

¹⁷¹ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha, 1998. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8, s. 387.

generačních sporů s mladšími ji, zdá se, obezdily¹⁷². Její poetika tedy zůstává nedotčena inspirací v podobě děl mladší generace básníků.

Milostný cit vystupuje v této fázi tvorby Irmy Geisslové do popředí více než dříve. Jedná se však o cit s tragickým koncem, jak je jasně zřetelné z básně *Kam tě položili*: „*Kam tě položili,/ duše moje,/ na výsluní palné?/ mezi chvoje?// Hřbitovem jdu, mrtva/ víc než živa,/ nevím, kde tvá hlava/ odpočívá.// Vím jen, tuto kdesi/ že to bylo,/ kde mne všechno štěstí/ opustilo.*¹⁷³ Smrt milovaného člověka opět přivádí Irmu Geisslovou k přání vlastní smrti, po následování a snad znovushledání se se zemřelým, jak dokládá báseň *Touha*: „*Ó jak bych chtěla za tebou,/ tam do neznámé krajiny,/ zkad nevrátil se dosavad/ ni jediný.// (...) A kdyby osud chystal mi/ věk dlouhý, darů na tisíc,/ já prosím, prahnu: za tebou/ i v tmu, i v nic!*¹⁷⁴ Lyrický subjekt v této básni netouží tolik po míru a úniku ze skutečnosti, jako po následování zemřelého, tedy po smrti vlastní.

Tuto touhu po klidu však nacházíme v jiných básních, především v básni *Tma za mnou a tma přede mnou!*: „*Tma za mnou a tma přede mnou! Ať nikdo na mne nevidí/ Ať nikdo neví již, že jsem,/ ať daleko jsem od lidí.// Nic sama nechci vidět též/ a slibuji všem pokoj dát,/ tak i mých hodin posledních/ vy šetřte též, než budu spát.// A sen ten bude hluboký/ jak moře černé, záhadné,/ v něm vše, co jitří, uhasne,/ v něm vše, co týrá, uvadne.*¹⁷⁵ Touha po smrti se zde pojí s přáním se skrýt, což je motiv, který jsme sledovali i v předchozích kapitolách.

Vědomí nepřekročitelné hranice mezi životem a smrtí vidíme v básni *Nikde, nikdy...*: „*Až nás shltí smrti mráz,/ kdy a kde zpět vrátí nás?/ Nikde – nikdy... Smrt a život/ věčná rozděluje hráz...*¹⁷⁶ Přesto v básni *Jako já* nalézáme snahu tuto hranici když ne překročit, tak alespoň prohlédnout: „*Jak zde já ty též tam v dáli/ hledíš k měsíci/ (...) Ach já také, bratře milý,/ touhou plápolám/ vytušiti sídlo mrtvých,/ není-li snad tam?...*¹⁷⁷ Lyrický subjekt zde vnímá měsíc jako možné „*sídlo mrtvých*“, nenalézá ho však a je zanechán v pochybnostech. Vidíme zde výrazný posun ve vnímání metafory měsíce od let sedmdesátých, kdy byl měsíc užít k metafoře pro všepozorující oko.

¹⁷² GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výběr z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 176–7.

¹⁷³ Tamtéž, s. 88.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 84.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 82.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 83.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 90.

K posunu dochází i v užití motivu ptáka. Místo symbolu pro svobodu se zde naopak setkáváme s ptákem uvězněným. V básni *Vězeň* „*Pták lesní v kleci bídně živoří!*“¹⁷⁸ Přímé přirovnání básnického subjektu k ptáku v kleci vidíme v básni *Zajatý pták*: „*Ty příčky drátěné,/ jež rozšířit se snažím,/ jsou rudé krví mou,/ když hlavu o ně vrážím.// (...)* *Jsem schopen obětí –/ však vše to vyzní planě,/ jsem ztracen, odsouzen,/ jsem živěn k smrtné ráně.*“¹⁷⁹ K ptáku je v básni *Podzim* přirovnáváno srdce lyrického subjektu: „*Za co v mládí chtěls si život brát,/ sotva nyní zájem probouzí,/ srdce-dravec teď je krotký pták,/ jenž nebrání se a nevzpouzí.*“¹⁸⁰ Oproti předchozí básni je zde vyzdvihnut pocit apatie. Rezignace pramenící ze zklamaných nadějí je zřetelná v básni *Po čems velkém, vroucím toužím*: „*Smutná duše, prahneš marně,/ radost nevzkvete ti jarně/ a ten veliký tvůj žal/ zkameněl jak nitro skal.*“¹⁸¹ Rezignace, nebo spíš nedůvěra v možnou změnu, se objevuje i v poslední básni oddílu: „*Co do všeho!/ Nic nového,/ snad želeť? Ani zdání,/ toť pro děti!/ skon století/ je moudré odevzdání.*“¹⁸² Geisslová zde vystihla pocit související s koncem století, „fin de siècle“, pocit, že „všechno snažení je bezcenné, není zrádné.“¹⁸³

K motivům poezie se v tomto období vrací i tematika železnice. Ta byla Geisslové blízká po celou dobu jejího života, zde je vlak použit především ve vztahu k pohybu, cestování, kdy tvoří jinou možnost úniku z reality: „*Cos závratného v letu vlaku cítím,/ nech nad bezednou roklí se s ním řítím,/ či nad rovinou pšeničnou či ječnou/ tou tratí dlouhou, smutnou, nekonečnou –/ Ach uniknouti tak všem žití trudím,/ všem nudným potyčkám, přehmatům, bludům/ kams do neznámé, nestísněné země,/ kde radost divoká by přišla ke mně!*“¹⁸⁴ Lyrický subjekt však od této touhy následně upouští: „*Však ne – ty srdce nesmyslně snící,/ jen chvilku žádám tichou při měsíci,/ bych psala těm, kdož čtou mne, veršů kvítím:/ cos závratného v letu vlaku cítím...*“ Podivuhodná je zde narážka na imaginárního čtenáře (připomeňme, že roku 1892 vydává svou poslední básnickou sbírku *Lipové květy*, od tohoto roku píše básně pravděpodobně pouze pro sebe).

¹⁷⁸ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 96.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 99.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 97.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 80.

¹⁸² Tamtéž, s. 103.

¹⁸³ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha, 1998. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8, s. 385.

¹⁸⁴ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 101.

Významným prvkem v poezii Irmy Geisslové z této doby je větší důraz na milostný cit s tragickým koncem. Vrací se zde tematika železnice společně s tematickými konstantami Geisslové, jako jsou touha po smrti, zklamané naděje či rezignace a odevzdání. Zajímavá je snaha prohlédnout hranici mezi životem a smrtí, která však zanechává básnický subjekt v ještě větších pochybnostech.

6.5 *Druhé intermezzo*

V kapitole *Druhé intermezzo* představuje Ivan Slavík výbor z krátkých dvou až šestiveršových básní, které však působí celistvě a uzavřeně. Ivan Slavík je hodnotí jako „něco na tu dobu nebyvalého“¹⁸⁵. Tematicky zde nenacházíme velký odklon od výše interpretovaných delších básní z téže doby, tedy z devadesátých let devatenáctého století, podivuhodná je spíše forma krátkých, a přesto hotových skladeb.

Střídá se zde naděje s beznadějí a rezignací; vůle bojovat s osudem („*Když vím, že táhne bouř a že jí neujdu, / že zkáza ke mně v mraku letí, / tož nechci pštrosem být, než směle v žhavý zor / chci tomu blesku pohleděti.*“¹⁸⁶) a naděje ve vytvoření nového světa spojeného s rozhodnutím žít pro druhé („*Z oharků snů říš novou stvořím si, / tož pro ty, jež mám k smrti ráda, / svět lásky v hrudi mé ni osud nezničí, / tam věčné božstvo dech svůj vkládá.*“¹⁸⁷), na druhé straně zoufalé výkřiky („*Nejde – nejde ... Z očí slzy kanou, / všechno štěstí v tmu se řítí, / pláč se třese duši ubodanou, / tos mi neměl učiniti - !*“¹⁸⁸) a nesplněná touha po odpuštění („*V široširém vesmíru / nebylo by omluvení? / srdce prahne po smíru, / odpuštění! odpuštění!*“¹⁸⁹). Lyrický subjekt se zmitá mezi odvahou a nadějí a zoufalstvím společně se zklamanými nadějemi.

Objevuje se zde motiv růže, a to jak růže rudé v kontrastu s šedí stínu („*Pozdní jeseň. Ticho. / Krajem bloudí stín. / Já mám čerstvé růže, / mám jich plný klín.*“¹⁹⁰), tak růže bílé („*A já až zdřímnu pod drnem / uspána vyšší silou, / věnujte mi svých vzpomínek /*

¹⁸⁵ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 172.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 107.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 107.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 112.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 113.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 107.

jedinou růží bílou!“¹⁹¹). Bílá barva značí čistotu, ale zároveň skromnost, kdy lyrický subjekt touží po jediné vzpomínce, ničem dalším.

Rudou barvu ve spojení s motivem krve užívá Geisslová jak ve spojení s nečinností (nikoli však rezignací): „*Jsem planou řečí k smrti unavena,/ vražednou nečinností zkrvavena.*“¹⁹² V pouhém dvouverší zde Geisslová vyjadřuje komplexní pocit únavy, ale také bezmoci. V druhém případě jde o barvu západu slunce, kterou lyrický subjekt vnímá jako „*tak krvavou, až úzkost nadra svírá*“¹⁹³. Barva krve ve spojení s končícím dnem vzbuzuje v lyrickém subjektu úzkost a obavu z budoucnosti, z ran, které mu osud ještě uštedří.

Narazíme zde také na reflexi básniřčina mladí: „*Máj se zapaluje v letní žár,/ výtka v srdce vtírá dravý spár,/ že jsem jaro žití promrhala,/ květy své zlomila, roztrhala.*“¹⁹⁴ Není to pouhé ohlédnutí za milostným citem či blednoucí vzpomínka na něj, jak jsme mohli vidět v básni z roku 1882 *Suché růže na dně chudé skříňky*, ale celkový pocit ztraceného mládí.

Nejdelší báseň oddílu, o délce šesti veršů, znova akcentuje zklamané naděje na pozadí přelomu století: „*Ó s věkem věk se snoubí/ a posílá jej v hloubi/ jak vlna listí chvějné,/ já tedy opět doufám/ a někdy si až zoufám –/ a je to pořád stejné –.*“¹⁹⁵ Vědomí neměnnosti času přivádí lyrický subjekt v této básni až k zoufalství, které následuje po marném doufání.

Podivuhodnou sevřeností krátkých básnických útvarů připomněla zde Irma Geisslová Ivanu Slavíkovi americkou básničku Emily Dickinson, jejíž tvorbu však Geisslová rozhodně znát nemohla. Nabízí se však mezi nimi podivuhodná paralela básnířek, jež výrazně předběhly svou dobu.

¹⁹¹ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 113.

¹⁹² Tamtéž, s. 110.

¹⁹³ Tamtéž, s. 111.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 109.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 110.

6.6 Po roce 1900 – Jičín

Poslední kapitola výboru z poezie Irmy Geisslové *Zraněný pták* postihuje posledních čtrnáct let života básnířky. Prožila je v Jičíně, kde bydlela společně se svou sestrou a její rodinou, zemřela zde 27. května 1914 po dvou operacích na rakovinu prsů.

Touha po smrti, jakou nacházíme v předchozích tvůrčích obdobích, je zde zastoupena pouze jedinou básní: „*Tma je... Úzkost hrdlo svírá,/ mozek třeští v dusnu tom –/ divým chvatem mrak se blíží,/ v něm se skrývá blesk a hrom –// Rozsvítí se, zaburáci – – / Bůh nás milosrdně sud!/ Dovolíš-li – trhám šaty,/ bij, ó blesku, zde má hrud!*“¹⁹⁶ Vyzývavá touha po smrti je nahrazena spíše smířením se s blízcím se koncem: „*Mír padá v duši mou/ jak sníh, sníh těžký, bílý,/ vždyť pod tou mohylou/ se moje ráje skryly/ už dávno přede mnou.*“¹⁹⁷ Lyrický subjekt zde ve smrti vidí návrat k těm, kteří zemřeli před ním, a je s ní smířen. V opozici stojí báseň z 1. srpna 1909: „*Se srdcem sniženým/ hrůzou a děsem/ nehledím k vrcholům/ zdobeným lesem./ (...) Vzhůru – ach nemohu,/ hlodá cos ve mně,/ hrůzou jsem poutána/ v klín matky země*“¹⁹⁸. Oproti poklidnému přijetí smrti je zde jasně znatelná hrůza z ní, lyrický subjekt přiznává strach, který mu nedovolí překročit hranici mezi životem a smrtí.

S blízcí se smrtí si Geisslová klade stále více otázek ohledně víry v Boha, smyslu života. Druhé zmíněné nalezneme ku příkladu v básni *Starý problém*: „*A proč tu jsme, duch ptá se,/ kde ocitnu se pak?/ Proč neodpoví člověk/ ni květina ni pták?*“¹⁹⁹ Variace na zmíněnou otázku se objevuje i v básni *Neptej se!*: „*Člověk ptá se sebe sám,/ nebes, země, noci, dne,/ avšak žádná odpověď/ nezní z hloubky bezedné.*“²⁰⁰ Ani v této skladbě se lyrický subjekt nedočká odpovědi, pouze konstatování: „*neptej se,/ co ti odhalí jen hrob.*“ Nejistota je tak stále zjevná i v těchto pozdějších básních Irmy Geisslové. Přesto zde víra v Boha není předmětem vnitřního rozkolu lyrického subjektu, jako tomu bylo dříve, nalézáme zde i báseň-modlitbu obracející se k Panně Marii: „*Já hymu, Maria,/ a tys tak vysoko/ (...) Je příliš hořká číš,/ ó pohleď ke mně blíž,/ než ke dnu zapadnu,/ než vzdechnu naposled,/ tě slavím, vzývám též,/ a – chceš-li, pomůžes...!...*“²⁰¹ Vidíme zde

¹⁹⁶ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 120.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 124.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 148.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 118.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 155.

²⁰¹ Tamtéž, s. 137.

prosbu o pomoc, ale žádnou zmínku o ráji, lyrický subjekt naopak čeká, že „ke dnu zapadne“.

Milostné motivy se objevují pouze v rovině vzpomínek a také otázek po věčném trvání lásky, jak je zřetelné z básně *Věčné otázky*: „Květ kladu na tvůj rov,/ již letos poslední,/ ó vzpomeň v ráji svém/ a ke mně pohlédni.// Jsi v ráji skutečně?/ A kdeže ten ráj jest?/ je moudré mysliti,/ že je to blízko hvězd?/(...) Je láska velká dost,/ by směla žádati,/ bys opětovl ji/ do věků závratí?!“²⁰² Kromě motivu lásky je znatelná i otázka po existenci ráje, dokonce po jeho umístění, jako by se Geisslová stále snažila najít a prohlédnout hranici mezi živými a mrtvými.

Objekt milostného citu se k lyrickému subjektu vrací v podobě přeludů, uvedme úryvek z básně *Mně zdálo se...*: „Mně zdálo se, že přišel ke mně,/ skrání jeho sněhem svítala/ a záře jeho modrých očí/ žár nový v srdci vznítala.// (...) Jsi zakletý pod víkem rakve/ a nemůžeš sem ke mně zpět./ Je marna touha tvá i moje,/ my nesmíme se uvidět.// Co chtěls mi říci, po let řadě?/ Žes miloval mne, ještě živ?/ (...) A naše čistá láska zhasla/ jak věčná lampa bouří zlou,/ tys mrtev a mně pláč jen zbývá/ a léta dál k věčnosti jdou“²⁰³. Prostor snu je použit i v básni *Zpívající hvězdy* otištěné ve dvanáctém čísle *Osvěty* roku 1901: „Zjev bílý dojal duši,/ když tělo jímá sen,/ hvězd zástup v noční hluši/ pěl, sněžně přioděn.// (...) Už vstávám k pili denní,/ zář bílou v duši mám./ ,Co znamená to snění? / se staré ženy ptám.// ,Tak říkáte to vlašně –/ nic vás to nehněte?/ To znamená, ‘di vážně,/ že brzo umřete.“²⁰⁴ Předzvěst smrti je zde lyrickým subjektem vnímána smířlivě, jeho reakci na zjištění blížícího se konce se již z básně nedozvídáme.

Pozoruhodná je i báseň *Odlesk*, která líčí předzvěst blížící se války. Připomeňme, že Geisslová umírá roku 1914, necelé dva měsíce před vypuknutím 1. světové války. Lyrický subjekt zde zažívá pocity úzkosti a strachu: „Úzko v srdci... Snad se stane/ záhy něco hrozného?/ Mlha rudne, obzor plane –// V cizích končinách běs války/ mává žhavou pochodní,/ odlesk na nebi plá z dálky.“²⁰⁵ Je zřejmé, že Geisslová vnímala události ze světa a nebyla uzavřena v maloměstě bez veškerého kontaktu s okolím, zajímavé však je, jak citlivě na tyto události reagovala, o čemž svědčí citovaná báseň.

Zmítání se mezi apatií a zoufalstvím, které doprovází tvorbu Geisslové už od její prvotiny, vystihuje báseň datovaná dne 23. května (pravděpodobně roku 1909):

²⁰² GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 134.

²⁰³ Tamtéž, s. 135.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 121.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 129.

„*Nečinnost mne hubí,/ padám v seči bez boje,/ něčeho se lekám/ a zas mi všechno jedno je!*“²⁰⁶ Jako v dříve citovaném krátkém dvojverší *Jsem planou řečí k smrti unavena*, i zde vidíme zdůraznění zhoubné nečinnosti, strachu a následné rezignace.

Poslední báseň završuje dokonale tvorbu Irmy Geisslové. Snoubí se v něm touha po smrti se smířením se s koncem, vědomí vlastní výlučnosti, těžkého osudu a konečně i únava z něj: „*Nechte mne v míru odejít,/ loučení krátké jen buď,/ jen co by zrak se orosil,/ lehce jen sevřela hrud'.*// *Nechte mne v míru odejít,/ zápas byl sám těžký dost,/ ó já jsem vždycky tušila,/ že tu jsem jen jako host.*// *Nechte mne v míru odejít,/ palčivě bolí mne zrak,/ všechna jsem chabá, ubitá,/ smutná jak zraněný pták.*“²⁰⁷ Motiv ptáka, dříve symbolizujícího volnost, poté pocit uvěznění, zde dochází ke konci v metafoře ptáka zraněného, který už je příliš slabý na odpor a snad i myšlenky na volnost. Právě poslední dvě slova této básně z roku 1914 si Ivan Slavík vybral jako titul ke svému výboru z poezie této výjimečné básničky.

²⁰⁶ GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výbor z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor, s. 147.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 157.

Závěr

V bakalářské práci jsme se zabývali především básnickým dílem Irmy Geisslové, ale pokusili jsme se též vřadit tuto spisovatelku do kontextu literární historie. V jejím díle jsme našli stopy parnasistní poetiky, ovšem prokázali jsme také blízkost rysů jejího díla s dekadentní poezií, a to především v rovině motivické. Poukázali jsme na její propojenost s tak zvanou generací májovců a lumírovců, ale i na rysy, kterými se od jejich poetiky výrazně odlišovala.

Stručně jsme představili její životopis, jelikož údaje z něj nám pomohly hlouběji pochopit tematiku jejích děl a jejich motivickou výstavbu, ať už se jedná o motivy železnice, nebo o tematizaci smrti matky Geisslové, která je nejvíce patrná ve sbírce *Imortely*. Tím naznačujeme i silnou autobiografičnost jejího díla. Přihlížíme zde rovněž k egodokumentům, především ke korespondenci mezi Irmou Geisslovou a Sofií Podlipskou, která vyšla knižně v roce 2017 péčí Martina Hrdiny v edici *Šeřík a růže: korespondence Irmu Geisslové a Sofie Podlipské 1883–1897*.

V dalších kapitolách jsme provedli tematicko-motivický rozbor básnických sbírek Irmu Geisslové určených pro dospělé, pozornost jsme tedy nevěnovali sbírkám poezie pro děti (konkrétně sbírkám *Luční kvítí*, *V písních a květech*, a *Lípové květy*). Nezabývali jsme se ani veršovaným deníkem Irmu Geisslové, který si vedla v roce 1896 a který je uložen ve sbírce *Regionálního muzea a galerie v Jičíně* společně s částí její pozůstalosti.

Podstatnou část práce tvoří tematicko-motivický rozbor Geisslové prvotiny *Imortely*. Spustředili jsme se zejména na motivy vlasti, smrti (a to jak smrti reflektované lyrickým subjektem, tak smrti lyrickým subjektem vytoužené), víry v Boha, která je lyrickým subjektem problematizována, napětí mezi šílenstvím a nudou spojenou s netečností a také kontrastem mezi obdobími jara a podzimu a jejich pojetí lyrickým subjektem. Poukázali jsme také na zajímavou hláskovou instrumentaci některých básní a na markery romantična i dekadence ve sbírce. Zpracovali jsme také dobové kritické hodnocení této sbírky s přihlédnutím ke stavu literární kritiky sedmdesátých let devatenáctého století. Dokázali jsme, že negativní hodnocení prvotiny této básnířky bylo zapříčiněno především použitím motivů neslučujících se s představou literatury jako prostředku k výchově a kultivaci národa. Geisslová ve své sbírce zobrazila ku příkladu touhu po smrti s již výše zmiňovanými motivy typickými především pro dekadentní poezii, kterými „předběhla svou dobu“. Naopak motivy vlasti a inspirace lidovou poezií ji pojí s vlasteneckou parnasistní tvorbou.

Samostatnou kapitolu jsme věnovali možný inspiracím *Imortel*, a to jak českým (dokázali jsme pravděpodobnou inspiraci Machovým *Májem* a Nerudovým *Hřbitovním kvítím*), tak zahraničním (naznačili jsme možnou inspiraci některými básněmi Charlese Baudelaira, avšak jen minimální). Dospěli jsme k názoru, že zahraniční inspirace dekadentní či symbolistní světovou poezií je téměř vyloučena a inspiraci motivy a básnickými prostředky z prostředí české poezie Geisslová silně modifikovala svým pesimistickým subjektivním pohledem na svět, a to především v posledních částech *Imortel*. Pozornost jsme zde také věnovali motivu propasti využitému ve sbírce *Imy Geisslové*, který Martin Hrdina ve studii *Propast a chrám. Metaforika chaosu a řádu v české poezii sedmdesátých let* porovnává s motivem propasti u Jaroslava Vrchlického. Irma Geisslová využívá především obraz hroutícího se chrámu a propasti jako metafory kromě jiného i k nitru lyrického subjektu, kdežto Jaroslav Vrchlický ve své *Vittorii Colonně* představuje metaforu vztyčení chrámu nad propastí. To naznačuje rozdílné směřování poetik obou básníků; zatímco Vrchlický se od pesimismu v podstatě odvrátil, Geisslové dílo se vyznačuje právě jím.

Tematicko-motivický rozbor a zpracování dobové kritické reakce jsme provedli i u dalších dvou sbírek *Imy Geisslové* určených pro dospělé, konkrétně u sbírek *Divoké koření* a *Z podkrkonoší*. Sledovali jsme zde především odlišnost zobrazení motivů použitých i v *Imortelách*, konkrétně motivů smrti, zoufalství, křesťanské víry a dalších. Ty se v těchto sbírkách objevují s menším důrazem a bez originální obraznosti *Imortel*, což jsme doložili citacemi z textů. Dokázali jsme tak rozdělení tvorby Geisslové na dvě poloviny, tedy polovinu více poplatnou době vzniku a vydávanou ve sbírkách a polovinu tvorby vznikající bez přihlídnutí k dobové normě a zároveň bez úmyslu tyto verše publikovat. Nově Geisslová v těchto sbírkách vnáší do poezie tematiku železnice a nádraží, která jí byla blízká a věnovala se jí i v prozaické tvorbě. Kritické přijetí jejich pozdějších sbírek však bylo kladnější než u její prvotiny, což naznačuje, že více konvenovaly dobovému úzu.

V poslední části bakalářské práce jsme se zabývali tematicko-motivickým rozbohem výboru z díla *Imy Geisslové* připraveného Ivanem Slavíkem *Zraněný pták*. Ten obsahuje především dříve nepublikované verše *Imy Geisslové* od těch prvních z roku 1874 až po poslední básně z roku 1914. Sledovali jsme vývoj témat a motivů užitých už v *Imortelách*, konkrétně touhu po smrti, ale i strach z ní, víru v Boha, zoufalství, zklamané naděje, ale také tematiku železnice objevující se hlavně ve sbírce *Divoké koření*. Pozornost jsme věnovali i dalším motivům a jejich interpretaci, především

motivů oka a touhy po úkrytu, vývoji motivu ptáka a výraznějším zobrazení milostné tematiky. Díky chronologickému řazení básní v tomto výboru jsme mohli sledovat vývoj poetiky Irmý Geisslové od jejích počátků až po poslední napsané básně. Vzhledem k tomu, že Geisslová nepočítala s vydáním těchto veršů či jejich čtenářskou recepcí, mohla používat i na tu dobu velmi neobvyklou formu pouze dvou či čtyřveršových básní nebo neobvyklou metaforiku a obraznost, a to bez inspirace novými básnickými směry devadesátých let.

Poezii Irmý Geisslové dosud nebyla věnována přílišná pozornost, kterou by si dílo této básnířky zajisté zasloužilo. Snažili jsme se postihnout vývoj její poetiky i přiblížit dobový kontext vzniku jejího díla. Pokusili jsme se popsat výjimečné postavení básnické tvorby Irmý Geisslové s přihlédnutím k dobové situaci literatury a představit jedinečnost především motivické výstavby jejích básní. V této práci nebyla více zkoumána její pozůstalost uchovávaná pouze v rukopise, která by si zasloužila samostatnou výzkumnou práci.

Anotace

Autor práce: Barbora Buriancová

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Poezie Irmý Geisslové

Vedoucí práce: Mgr. Jana Vraiová, PhD.

Počet znaků: 113 596

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 27

Klíčová slova: Irma Geisslová, *Imortely*, *Divoké koření*, *Z podkrkonoší*, česká literatura 19. století, česká poezie 19. století, *Zraněný pták*

Anotace diplomové práce: Bakalářská práce se zabývá poezií Irmý Geisslové určenou pro dospělé čtenáře. Největší pozornost je věnována sbírce *Imortely* a výboru z pozůstalosti Irmý Geisslové *Zraněný pták* připravenému Ivanem Slavíkem. Menší prostor je věnován ostatním dvěma sbírkám *Divoké koření* a *Z podkrkonoší*. Soustředíme se především na tematicko-motivický rozbor lyriky. U sbírek přinášíme i jejich dobovou kritiku, u *Imortel* se snažíme okomentovat i možné inspirační zdroje sbírky.

Resumé

This Bachelor Thesis is based on Irma Geisslová's poetry for adults. She was Czech poet and writer in the 19th century, but her work was mainly unknown until the release of Ivan Slavík's anthology *Zraněný pták*.

In the first chapter we are trying to incorporate Irma Geisslová into Czech literature history, we are putting her in connection with Czech parnasism and pointing at markers of romanticism and decadence in her poems.

Her most important collection of poems *Imortely* was released in 1879, but period reviews were mainly negative, so Irma Geisslová decided to keep her similar poems unreleased. This negative reaction was caused by the motifs used in poems, especially by motifs of death, sorrow or sadness. This motifs along with others (such as railways) was noticeable but not as dominant as in *Imortely* also in her later collections of poems.

We are focusing mainly on the motifs in Irma Geisslová's poems, but we are also reflecting period reviews. We are also focusing on possible inspiration of *Imortely*. We are mainly writing about inspiration from another Czech writers, especially about inspiration from Karel Hynek Mácha's *Máj* and Jan Neruda's *Hřbitovní kvítí*. Inspiration from world authors is problematic, because in Czech there weren't many translations of world poetry from writers such as Charles Baudelaire or Paul Verlaine. Irma Geisslová is often compared to American writer Emily Dickinson, but the real connection between them is impossible. This comparison is mainly based on their lives.

In the following chapter we are focusing on anthology *Zraněný pták*. This anthology includes sooner unreleased poems of Irma Geisslová and they are ordered according to the time when the poems were written (between 1874 and 1914). We can see the development of Irma Geisslová's poetics and themes which she was using. Bigger attention is paid to new themes such as unhappy love.

The main goal of this work was to interpret main themes used in poems by Irma Geisslová. Because of that we can prove the uniqueness of Irma Geisslová in the context of Czech literature of the 19th century.

Seznam pramenů a použité literatury

Prameny:

ANONYM, Nový český parnas. Žertovná samohra, *Paleček VIII*, 1880, číslo 16.

ANONYM. *Květy*. Ročník 2., číslo 2. Praha: J. H. Pospíšil, 1880. ISSN 1801-3007.

ANONYM. *Lumír: časopis zábavný a poučný*. Praha: Servác B. Heller a Josef V. Sládek, 30.9.1881, **9**(27), s. 432. ISSN 1212-0243. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:ac2c5855-3962-4728-ae54-f01176b90ec5>.

ANONYM. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 3.1.1890, **30**(3). ISSN 1214-1240. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:fc3db810-3764-11e7-97e2-005056825209>.

ANONYM. *Národní listy*. Ročník 19., číslo 298 (14.12.1879). Praha: Julius Grégr. ISSN 1214-1240.

ANONYM. *Ruch: Měsíčník pro zábavu se zvláštním zřetelem k produkci mladších spisovatelův*. Praha: František Augustin Urbánek, 5.10.1881, **3**(28), s. 342. ISSN 1804-6177. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:34bcb58e-819a-410b-9905-9bea51ef080a>.

ANONYM. *Světozor*. Ročník 13., číslo 51. Praha: František Skrejšovský, 1867-1876. ISSN 1805-0921.

ANONYM. *Ženské listy*. Ročník 8., číslo 2. Praha: F. A. Urbánek, 1880. ISSN 1802-7237.

GEISSLOVÁ, Irma a Sofie PODLIPSKÁ, HRDINA, Martin, ed. *Šeřík a růže: korespondence Irmy Geisslové a Sofie Podlipské 1883-1897*. Praha: Academia, 2017. Paměť (Academia). ISBN 978-80-200-2650-7.

GEISSLOVÁ, Irma, SLAVÍK, Ivan, ed. *Zraněný pták: výběr z díla 1874-1914*. Hradec Králové: Kruh, 1978. Prostor.

GEISSLOVÁ, Irma. *Immortelly*. Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1879.

GEISSLOVÁ, Irma. *Divoké koření: verše, povídky a hry humoristické*. V Praze: I. Geisslová, 1881.

GEISSLOVÁ, Irma. *Z podkrkonoší: Básně*. Praha: Hejda & Tuček, 1900. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:9ec7dc30-fa61-11e8-9210-5ef3fc9bb22f>.

MÁCHA, Karel Hynek. *Máj*. Praha: V. Jedlička nást. Ant. Neumann; 1941. 1. sv. edice Květy.

NERUDA, Jan. Hřbitovní kvítí [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. dne 17. 3. 2023]. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/12/hrbitovni_kviti.pdf.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Poesie francouzská nové doby*. V Praze: Tisk a náklad dra. Ed. Grégra, 1877. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:88c5bff3-97bf-49a1-be0b-25ef4474b5bf>.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Vittoria Colonna: báseň Jaroslava Vrchlického*. V Praze: J. Otto, 1876. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:36de4040-b2a2-11e6-bf7b-005056825209>.

Sekundární literatura:

FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce I A-G*. Praha: Academia, 1985. ISBN 80-200-0468-8.

HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Jinočany: H & H, 2000. ISBN 80-86022-63-3.

HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně: česká literatura devatenáctého století*. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-71-7.

HOFMANOVÁ, Jana. *Irma Geisslová: básnický objev naší doby*. Jičín: Městská knihovna Jičín, 2005. ISBN 80-239-5287-0.

HRDINA, Martin, Eva BENDOVIÁ a Kateřina PIORECKÁ. *Člověk a společnost 19. století tváří v tvář katastrofě: sborník příspěvků z 36. ročníku mezioborového symposia k problematice 19. století : Plzeň, 25.-27. února 2016*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2652-1.

LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha, 1998. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8.

Muzeum hry [online]. Tvorba básničky Irmý Geisslové [cit. dne 27. 11. 2022]. Dostupné z: <https://muzeumhry.cz/muzeum/37-sbirky/sbirka-regionalni-literatury/562-tvorba-basnirky-irmy-geisslove>.

NOVÁK, Jan Václav a Arne NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české: od nejstarších dob až po naše dny*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Olomouc: Promberger, 1913. 825 s. Sborník Příruček , sv. 13.

SLAVÍK, I.: Irma Geisslová. Texty (Hradec Králové) 1970. Cit. In: ROUPCOVÁ, Blanka. *Irma Geisslová jako předchůdce českého fin de siècle*. [online]. Brno, 1994 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ahbxj/scan.pdf>. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta.

SLAVÍK, Ivan, ed. *Zpívající labutě*. Praha: Odeon, 1971. Světová četba (Odeon).